

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Diplomová práce

Finanční gramotnost a její dopady na rozhodování osob

Financial literacy and its impacts on decision-making

Bc. Kateřina Novotná

Plzeň 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

„Finanční gramotnost a její dopady na rozhodování osob“

vypracoval/a samostatně pod odborným dohledem vedoucí/vedoucího diplomové práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne 25. 4. 2022

v. r. *Kateřina Novotná*

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí práce Ing. Janě Šturcové, Ph. D. za cenné připomínky a rady při zpracování diplomové práce. Dále chci poděkovat rodině a přátelům za podporu a všem respondentům, kteří mi poskytli data pro zpracování praktické části práce.

Obsah

Úvod	9
Cíle a metodika.....	10
1 Finanční gramotnost.....	11
1.1 Charakteristika finanční gramotnosti	11
1.2 Peněžní gramotnost	12
1.3 Cenová gramotnost.....	14
1.3.1 Trh.....	14
1.3.2 Cena.....	15
1.3.3 Inflace a úroková sazba	15
1.4 Rozpočtová gramotnost.....	16
2 Ochrana spotřebitele	17
2.1 Desatero spotřebitele	17
2.2 Povinnosti prodávajícího při prodeji výrobků a poskytování služeb	18
2.3 Nekalé obchodní praktiky	19
3 Finanční plán.....	21
4 Vybrané bankovní produkty	23
4.1 Pasivní bankovní obchody	23
4.2 Aktivní bankovní obchody	26
5 Investování a pojištění.....	29
5.1 Investice	29
5.2 Pojištění.....	30
6 Finanční vzdělávání v ČR	33
6.1 Priority finančního vzdělávání	33
6.2 Cílové skupiny	34
6.3 Spolupráce institucí při finančním vzdělávání	36

7	Finanční poradenství	37
8	Zadlužení, exekuce, osobní bankrot	39
8.1	Zadlužení	39
8.2	Exekuce	40
8.3	Osobní bankrot	41
9	Dotazníkové šetření	42
9.1	Metodika dotazníkového šetření	42
9.2	Cíle dotazníkového šetření	43
9.3	Výsledky dotazníkového šetření	44
9.4	Odpovědi na stanovené výzkumné otázky	61
9.5	Dopady finanční gramotnosti na rozhodování osob v kontextu dotazníkového šetření	71
	Závěr	72

Seznam literatury

Seznam tabulek

Seznam obrázků

Seznam zkratk

Seznam příloh

Abstrakt

Abstract

Úvod

Finance jsou nedílnou součástí každodenního života. Lidé je většinou získávají především prostřednictvím vykonané práce, jiné výdělečné činnosti nebo formou různých státních sociálních dávek. Ne vždy jim však takto získané finance stačí k pokrytí všech výdajů. Pak existují jiné možnosti, jak získat finance, tj. takzvaně na dluh. Takové finance ve formě různých půjček nabízí mnoho bankovních nebo i nebankovních institucí a společností. V nejrůznějších reklamách jsou lidé přesvědčováni, že právě ona konkrétní půjčka je pro ně ta nejsprávnější a výhodnější. Problematika půjček a jejich obchodních podmínek je však často složitá a pro někoho může být problém porozumět všem pojmům a rozhodnout se tak správně pro tu nejvýhodnější.

Ne všichni však mají takové finanční povědomí (finanční gramotnost), aby se uměli v případě, kdy potřebují finanční půjčku správně rozhodnout. Toho pak často zneužívají různé, zejména nebankovní instituce, které lákají na zdánlivě výhodné nabídky, avšak jejich hlavním cílem je získat co největší zisk právě na úkor klienta.

V zájmu každého by tak mělo být osvojit si alespoň základní znalosti ohledně řízení a správy svých financí. Ideálně by měl každý takovéto dovednosti získávat již v raném dětství, nejlépe už na základní škole. Podstatné informace, které jsou pro rozhodování o financích důležité, se velice rychle mění. V dnešní době rychlého rozvoje informačních technologií, které umožňují nové typy finančních transakcí a procesů, jsou kladeny na všechny generace zcela nové požadavky v oblasti finanční gramotnosti, než tomu bylo v minulosti.

Cíle a metodika

Hlavním cílem této diplomové práce bude identifikovat současný stav finanční gramotnosti v České republice. Dílčím cílem bude posoudit finanční gramotnost v České republice a její dopady na rozhodování osob s využitím dotazníkového šetření.

Tato diplomová práce je složena z teoretické a praktické části. Teoretická část práce bude sloužit především k pochopení finanční problematiky a jejich jednotlivých pojmů. Pro vypracování teoretické části bude čerpáno z teoretických pramenů.

V rámci praktické části diplomové práce bude zpracováván průzkum ohledně finanční gramotnosti osob v České republice. K tomu sloužil strukturovaný dotazník, který byl respondentům k dispozici od 1. 2. 2022 především na sociálních sítích. 28. 2. 2022 byla k dispozici data od 212 respondentů. Ještě před samotnými výsledky bude popsána metodika dotazníkového šetření a budou formulovány obecné a specifické výzkumné otázky. Výsledky dotazníkového šetření budou v praktické části diplomové práce popsány a budou dále sloužit k zodpovězení specifických a obecných výzkumných otázek.

1 Finanční gramotnost

V této kapitole bude charakterizována a dále popsána finanční gramotnost včetně jejích jednotlivých oblastí.

1.1 Charakteristika finanční gramotnosti

Řídit osobní nebo rodinné finance, vyznat se v nabídce širokého spektra finančních produktů a služeb, umět najít zastání jakožto spotřebitel nebo vědět, jak se tvoří ceny produktů. Tímto lze definovat finanční gramotnost. Finanční gramotnost charakterizuje Ministerstvo finanční České republiky (dále MF ČR) ve svém dokumentu Národní strategie finančního vzdělávání 2.0 vydaném v lednu roku 2020 jako „souhrn znalostí, dovedností a postojů nezbytných k dosažení finanční prosperity prostřednictvím zodpovědného finančního rozhodování.“ (financnigramotnost.mfcr.cz, 2020).

V roce 2020 provedlo MF ČR poslední měření finanční gramotnosti u dospělé populace v ČR. Tento průzkum vychází z Národní strategie finančního vzdělávání. MF ČR porovnává výsledky šetření s roky 2010 a 2015 a uvádí, že se finanční gramotnost v ČR stále zlepšuje a v porovnání s ostatními zeměmi se ČR pohybuje v průměru. Ve zprávě z výzkumu se uvádí, že 48 % české populace vykazuje vysoké finanční znalosti, zatímco nadpoloviční většina nemá příliš velké povědomí o této problematice (financnigramotnost.mfcr.cz, 2020).

V definici národní finanční vzdělávací rady je uvedeno, že „finanční gramotnost je pochopení tématu peněz.“ (financiaeducatorsCouncil.org, 2020). K tomu dodává, že být finančně gramotným neznamená, že daná osoba bude dostatečně finančně zabezpečena, a proto se zaměřuje kromě gramotnosti také na sentiment, chování, systémy a plánování.

Škvára (2011) ve své publikaci rozděluje finanční gramotnost do tří oblastí, které budou popsány v následujících podkapitolách. Jedná se o peněžní, cenovou a rozpočtovou gramotnost.

1.2 Peněžní gramotnost

Peněžní gramotnost se zaměřuje na znalost a správu hotovostních a bezhotovostních prostředků. Peníze jsou považovány za všeobecně přijímaný nástroj směny. To znamená, že za peníze může spotřebitel směňovat nabízené zboží a služby. Dále peníze slouží jako jednotka zúčtování neboli univerzální měřítko ceny zboží a služeb. Poslední funkcí peněz je, že si uchovávají svou kupní sílu, jsou tedy uchovatelem hodnoty (Škvára, 2011).

Balabán (2009) uvádí dva druhy peněz. Jedná se o oběživo, což jsou hotovostní peníze v podobě bankovek a mincí. Dalším typem jsou depozita neboli bezhotovostní peníze. Jedná se o vklady na účtech v peněžních ústavech. Vybíhal (2011) dodává další druh. Jedná se o elektronické peníze, tzv. ePeníze, což je náhrada za mince a bankovky, jež jsou uloženy ve virtuální podobě, například paměť počítače.

Domácí měna

Domácí měna je takový druh peněz, kterým se platí na vymezeném území a je upraven dle příslušného legislativního řádu. V České republice je domácí měnou koruna česká (zkratka Kč). „Právní rámec, který definuje zacházení s domácí měnou, obsahuje mimo jiné:

- občan daného státu je automaticky účastníkem jeho peněžního systému v jeho domácí měně,
- daňový poplatník má povinnost platit daně v domácí měně,
- povinnost měnu přijmout,
- zákaz kumulace a poškozování měny“ (Balabán, 2009, s. 29).

V České republice je emitentem domácí měny Česká národní banka (dále ČNB), která také řídí peněžní oběh, spravuje peněžní zásoby a stahuje bankovky a mince z oběhu. Od roku 2012 poskytuje ČNB aplikaci o Českých penězích, která umožňuje uživatelům zobrazit české mince a bankovky, včetně základních informací o jednotlivých oběživech. U bankovek také aplikace umožňuje funkci zobrazení pod UV světlem. Aplikace je pro verze iOS a Android dostupná v českém a anglickém jazyce (cnb.cz, 2021).

Zahraniční měna

Za zahraniční měnu lze považovat veškeré další měny kromě výše zmíněné domácí. Existuje také měna platná pro více zemí. Příkladem je euro, které je oficiální měnou v 19 z 27 členských států Evropské unie. V případě zájmu o přijetí této měny musí daná země splňovat konvergenční kritéria. Tyto kritéria se zaměřují na cenovou stabilitu, zdraví veřejných financí, stabilitu měnového kurzu, konvergenci úrokových sazeb a na veřejné zadlužení státu (Balabán, 2009) (ec.europa.eu, 2021).

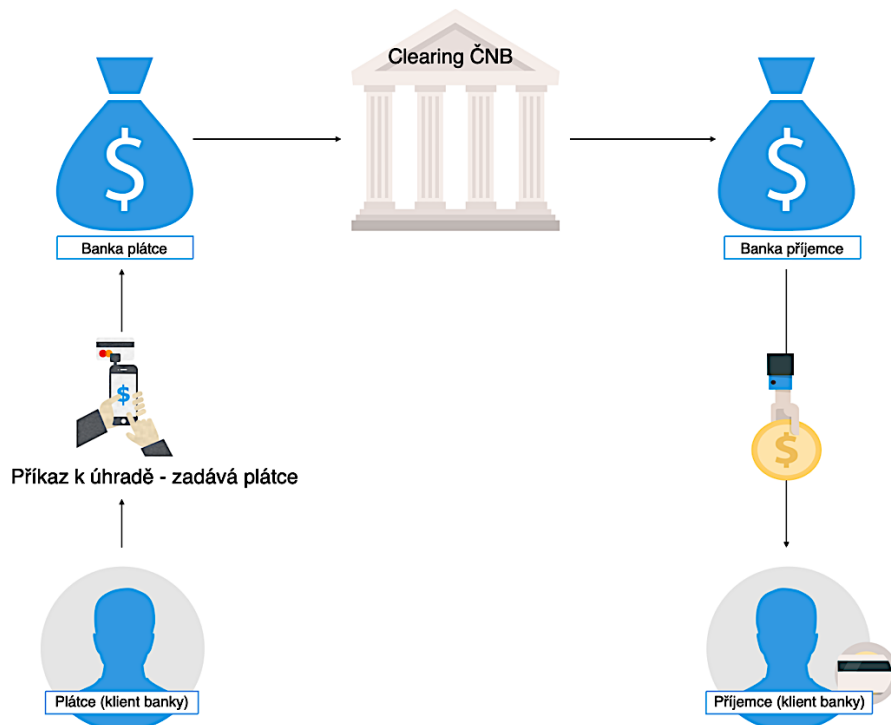
U zahraniční měny se lze setkat s pojmem **konvertibilita** neboli směnitelnost měny. To znamená, že vybraná měna je směnitelná s ostatními měnami dle určitého kurzu. Za plně konvertibilní měnu lze považovat takovou, která je směnitelná po celém světě. Příkladem může být výše zmíněné euro nebo americký dolar. Množství směny zahraniční na domácí měnu a naopak, určuje aktuální měnový nebo směnný kurz. Rozdíl mezi měnovým a směnným kurzem spočívá v jejich vyjádření. Měnový kurz vyjadřuje cenu jedné měny, která je vyjádřena v jednotkách jiné měny. Směnný kurz se dělí na tržní nebo pevně fixovaný. Tržní kurz je stanoven poptávkou a nabídkou po dané měně (Balabán, 2009).

Druhy platebního styku

Jak již bylo zmíněno výše, peněžní gramotnost se zaměřuje na hotovostní a bezhotovostní prostředky. Platební styk je tedy rozdělen na hotovostní a bezhotovostní. Hotovostní platební styk je realizován prostřednictvím hotovostního oběživa. V České republice je možné platit hotovostí maximálně do výše 270 000 korun českých. Tato skutečnost je uvedena v zákoně č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti. V případě platby v cizí měně se platba přepočte na domácí měnu takovým směnným kurzem, který je k danému dni vyhlášen ČNB. Pokud je tento limit překročen, musí poskytovatel platby zaplatit bezhotovostně. Další možností hotovostního platebního styku jsou poštovní poukázky a SIPO. Obě tyto služby jsou zprostředkovávány Českou poštou.

K bezhotovostnímu platebnímu styku dochází ve chvíli, kdy jsou peněžní prostředky převáděny mezi poskytovatelem a příjemcem. Tento převod probíhá v rámci peněžních ústavů (Balabán, 2009).

Obrázek 1: Proces bezhotovostního platebního styku

Zdroj: Balabán (2009), zpracováno autorkou

Uvedený obrázek demonstruje bezhotovostní platební styk. Aby byl tento platební styk bezpečný, tak jeho zúčtování mezi obchodními bankami zajišťuje centrální banka. Aby mohl plátce i příjemce uskutečnit bezhotovostní platební styk, musí mít uzavřený účet u obchodní banky (Balabán, 2009).

Kantnerová (2016) dodává další formu platebního styku. Jedná se o přechodnou formu, kdy lze hotovost změnit na bezhotovostní formu a naopak. Příkladem je vklad na účet či výběr z bankomatu.

1.3 Cenová gramotnost

Další z oblastí finanční gramotnosti je cenová gramotnost, kdy je nutné mít potřebné znalosti či schopnosti pro pochopení cenových mechanismů a inflaci.

1.3.1 Trh

„Trh je v ekonomice prostor, kde dochází ke směně statků a peněz.“ (Balabán, 2009, str. 265). Jedná se o takové místo, kde se střetává nabídka s poptávkou. Subjekty, které tvoří nabídku, se nazývají prodávající. Poptávku pak vytvářejí kupující.

Trhy lze dělit dle několika hledisek:

- dle předmětu (trh práce, trh statků a služeb, finanční trh),
- dle místa (trh místní, trh národní, trh světový),
- dle množství výrobců (individuální, dílčí, agregátní),
- dle zboží (trh výrobních faktorů, trh peněz, trh produktů) (Škvára, 2011).

1.3.2 Cena

Cena vyjadřuje hodnotu výrobku pro kupující i prodávající. Obě účastněné strany se snaží o co nejefektivnější nákup. Požadavky obou subjektů se ovšem liší, proto je potřeba na trhu nalézt rovnováhu, tedy prostor, kde se poptávka a nabídka střetávají. V takovém místě vzniká rovnovážná cena (Škvára, 2011).

Balabán (2009) uvádí následující druhy cen:

- regulovaná cena neboli omezená (např. zákonem),
- smluvní cena, kterou navrhuje jedna z účastněných stran (kupující nebo prodávající),
- světová cena, za kterou se nakupují statky na světových trzích,
- cena s daní (bez daně), kde se určuje, zda je nominální hodnota stanovena s daní nebo bez daně,
- dumpingová cena, kterou používají firmy, jenž své produkty nabízejí s cenou nižší, než jsou výrobní náklady, a to především za účelem proniknutí na trh nebo zvýšení konkurenceschopnosti. Využití dumpingové ceny bývá považováno za nelegální činnost (Balabán, 2009).

Cena je ovlivňována vnitřními a vnějšími faktory. Mezi vnitřní faktory patří marketingové cíle firmy či náklady na jeden výrobek. Vnějšími faktory jsou ekonomičtí činitelé, mezi které patří kupní síla spotřebitelů, konkurence a inflace (Balabán, 2009).

1.3.3 Inflace a úroková sazba

Inflace bývá charakterizována jako růst cenové hladiny. To znamená, že stejné množství zboží či služeb si tak spotřebitel pořídí za více peněžních jednotek a dochází tak k oslabení kupní síly peněz. V České republice měří inflaci Český statistický úřad. Opakem inflace, kdy cenová hladina klesá, se nazývá deflace.

Kupní síla peněz v tomto případě roste a spotřebitel si může stejné množství statků a služeb pořídit za nižší cenu (cnb.cz, 2020).

Další pojem, který je spojován s cenovou gramotností, je **úroková sazba**. Kociánová (2012) uvádí, že úroková sazba je odměna za vypůjčení peněz. Může se jednat o vypůjčení peněz bance či jiné společnosti, ale také banka nebo společnost může půjčit peníze spotřebiteli. Úroková sazba může být stanovena dle časových vymezení. Nejčastěji používaná je roční úroková sazba, která má zkratku p. a. (latinsky per annum), což v doslovném překladu znamená za rok. Mezi další možné typy úrokových sazeb patří pololetní, čtvrtletní, měsíční nebo denní. (Kociánová, 2012).

1.4 Rozpočtová gramotnost

Poslední z hlavních oblastí finanční gramotnosti je rozpočtová gramotnost, kde jsou předpokládány znalosti nezbytné při spravování osobního či rodinného rozpočtu nebo sestavování finančního plánu. Mimo to se předpokládá také schopnost orientace ve finančních aktivech a závazcích. Mezi finanční aktiva jsou řazeny vklady, investice či pojištění. Do finančních závazků se řadí například úvěr nebo leasing (Národní strategie finančního vzdělávání, 2020).

Kromě výše zmíněných tří základních oblastí finanční gramotnosti existují tyto typy:

- **numerická gramotnost** je schopnost pracovat s matematickými informacemi a umět je používat,
- **informační gramotnost** v rámci finanční gramotnosti znamená orientaci v informacích, zjištění vypovídací hodnoty, reálnosti a především pravdivosti,
- **právní gramotnost** je orientace v legislativní oblasti (Škvára, 2011) (Balabán, 2009).

2 Ochrana spotřebitele

V zájmu každého spotřebitele je maximalizovat svůj užitek vzhledem ke svým omezeným příjmům. Aby svůj užitek mohl maximalizovat, nakupuje statky a služby, které mu jsou nabízeny od prodávajících (Buchta, 2007).

Spotřebitel je dle zákona č. 634/1992 Sb. o ochraně spotřebitele definován jako „fyzická osoba, která nejedná v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání.“

Hanák (2010) dělí spotřebitele na pasivní a aktivní. Pasivní spotřebitel je považován za důvěřivou osobu, který potřebuje vyšší právní ochranu a je odkázán jen na sdělení v reklamě, zatímco aktivní spotřebitel je ochoten uzavírat smlouvy i s obeznámeným rizikem. Účelem zákona o ochraně spotřebitele je chránit neprofesionální osoby před osobami profesionálními v závazkovém vztahu. I přesto je spotřebitelům doporučováno při zájmu o zboží či službu učinit několik kroků před uskutečněním nákupu nebo uzavíráním smlouvy. V momentě, kdy je smlouva podepsaná, je závazná pro obě zúčastněné strany, tedy jak kupujícího, tak prodávajícího. Proto ČNB vytvořila desatero spotřebitele, které je popsáno v následující podkapitole.

2.1 Desatero spotřebitele

ČNB v rámci ochrany spotřebitele apeluje na spotřebitele, aby při investování, spoření nebo žádání o úvěr či půjčku brali v potaz následujících deset bodů:

- **uvědomit si, že nic není zadarmo** – poskytovatelé finančních služeb často lákají na nabídky, kdy si kupující myslí, že získá něco zdarma, ale neuvědomí si skryté poplatky,
- **porovnávat nabídky produktů** – pokud má spotřebitel stanovené cíle a ví, co očekávat měl by porovnávat dostupné nabídky a ověřovat si relevantní informace,
- **vědět, s kým jednat** – při výběru daného produktu je důležité vybrat si vhodného finančního partnera,
- **mít finanční plán** – při stanoveném cíli je důležité si určit také plán. Tomu se věnuje další kapitola,

- **číst veškeré dokumenty** – před uzavřením smlouvy je důležité si přečíst její veškeré body a nenechat se odradit tím, že to zabere více času,
- **vyvarovat se nejasným smlouvám** – navazuje na předchozí upozornění, kdy je důležité dbát zvýšené pozornosti. Poskytovatel může například ve smlouvě uvést, že klient v případě soudních sporů souhlasí s rozhodcem, který byl vybrán poskytovatelem dané služby,
- **dávat si pozor při vysokém výnosu** – ačkoli to pro spotřebitele může zprvu vypadat jako lákavá nabídka, doporučuje se žádat o vysvětlení, jaké výhody mohou plynout poskytovateli,
- **rozumět investování** – v případě že se spotřebitel rozhodne investovat na kapitálovém trhu, vyplňuje dotazník. Může dojít k situaci, kdy otázky dotazníku budou pro klienta nesrozumitelné či komplikované. V takové chvíli by měl zvážit, zda to pro něj není příliš riskantní,
- **životní pojištění** – pojištění chrání spotřebitele při nepředvídatelné události a část pojistného jde vždy na krytí rizika, které při zrušení pojištění nelze dostat zpět,
- **chránit své citlivé údaje** – posledním důležitým upozorněním je nenechávat si své citlivé údaje, jako je PIN pro platební kartu nebo jakákoli další hesla ve volně přístupném telefonu, počítači nebo i v peněžence či diáři.

Lze konstatovat, že než dojde k uzavření obchodu, měl by se spotřebitel nad daným úkonem zamyslet. V případě neznalosti by se měl zeptat a nechat si poradit, porovnávat dostupné nabídky na trhu, vše si pečlivě projít a vypočítat. Až jako poslední by si měl vybraný produkt či službu zvolit (cnb.cz, 2021).

2.2 Povinnosti prodávajícího při prodeji výrobků a poskytování služeb

Stejně jako spotřebitel je v zákoně o ochraně spotřebitele definován také prodávající, kterým se rozumí „podnikatel, který spotřebiteli prodává výrobky nebo poskytuje služby“ (§ 2 odst. 1, písm. b zákona. č. 634/1992 Sb. o ochraně spotřebitele).

Podle zákona je prodávající povinen prodávat své nabízené výrobky ve správné míře, hmotnosti a správném množství, přičemž spotřebitel má právo zkontrolovat správnost vyjmenovaných údajů.

Výrobky a poskytované služby musí být v předepsané kvalitě a jakosti a musí být stanoveny v ceně sjednané v souladu s cenovými předpisy, přičemž u výrobků a služeb poskytnutých v hotovosti se celková částka zaokrouhluje k „nejbližší platné nominální hodnotě zákonných peněz v oběhu“ (§ 3 odst. 1, písm. c zákona. č. 634/1992 Sb. o ochraně spotřebitele). V případě prodeje výrobků musí prodávající používat taková měřidla, která jsou upravována zvláštním právním předpisem. Spotřebitel nesmí být vyzván prodávajícím k zaplacení poplatku v případě, že použil takový způsob placení, při kterém prodávajícímu vznikají vyšší náklady. Další povinností prodávajícího je včasné a řádné informování o vlastnostech nabízených výrobků nebo charakteru služeb. Spotřebitel musí být obeznámen, jak správně s výrobkem zacházet a používat jej. Pokud to povaha výrobku vyžaduje, je prodávající povinen zajistit návod k užívání výrobků v písemné podobě tak, aby byly veškeré informace pro spotřebitele srozumitelné. Dle § 10 odstavce 1 je prodávající povinen viditelně a srozumitelně zajistit:

- název výrobku,
- označení výrobce, dovozce, případně dodavatele,
- informace o hmotnosti, množství nebo velikosti, případně rozměru výrobku,
- informace o použitých materiálech.

Pokud nemůže prodávající na nabízených produktech označit potřebné informace z důvodu jejich povahy, musí je sdělit na vyžádání spotřebitele či dozorčího orgánu. Veškeré uvedené údaje musí být v českém jazyce (zákon č. 634/2008 Sb. o ochraně spotřebitele).

2.3 Nekalé obchodní praktiky

Jak uvádí Hanák (2010), nekalé obchodní praktiky jsou vymezeny v zákoně o ochraně spotřebitele a dělí se do dvou skupin. Do první skupiny patří klamavé obchodní praktiky, druhá skupina se zaměřuje na agresivní obchodní praktiky.

U nekalých obchodních praktik se snaží prodávající ovlivnit spotřebitele, aby učinil ekonomické rozhodnutí, které by samostatně bez ovlivnění neučinil. Takové praktiky jsou zakázané a jejich porušení může být sankcionováno (Hanák, 2010).

Klamavé obchodní praktiky

Za klamavé obchodní praktiky se považují takové způsoby jednání, kdy prodávající používá nepravdivé údaje, případně neuvede potřebné údaje, které by měly být spotřebiteli poskytnuty. Za opomenuté údaje jsou také považovány informace, které jsou spotřebiteli poskytnuty nesrozumitelně a nejednoznačně. Dále je za nekalou obchodní praktiku považována klamavá reklama. Jedná se o takový způsob propagace výrobku či služby, která vyvolává klamavou představu a nejedná se o reklamní přehánění. Jako příklad uvádí Hanák (2010) automobil, který by uvezl i slona. V takovém případě se jedná pouze o přehánění, jelikož rozumný spotřebitel nemůže očekávat, že je to možné. V případě, že by se jednalo o kamion, který by uvezl slona, už je takovéto sdělení považováno za klamavé, a tudíž i nelegální.

Agresivní obchodní praktiky

O agresivní obchodní praktiku se jedná v případě, kdy prodávající nutí spotřebiteli své produkty nevhodným způsobem. Za takové nevhodné chování je považováno obtěžování a nepatřičné ovlivňování, které omezuje spotřebitele se svobodně rozhodnout, zdali má o daný produkt zájem či nikoliv. Pokud se jedná o agresivní obchodní praktiku, posuzuje to zákon o ochraně spotřebitele z hlediska času, místa, povaze či délce trvání obchodní praktiky. Dále se přihlíží, jak prodávající jedná se svým zákazníkem, zda nedochází k výhrůzkám či urážení spotřebitele. Důraz je také kladen na zhoršení úsudku spotřebitele z důvodu nepříznivé situace, která ovlivní spotřebitele v rozhodování o pořízení produktu či využití služby. ČNB uvádí jako agresivní obchodní praktiku situaci, kdy je spotřebiteli oznámeno (nejčastěji telefonicky nebo písemně), že je možným výhercem vysokého obnosu peněz, pokud správně vyplní test a bude mezi prvními padesáti, kteří se testu zúčastní. Po vyplnění je ovšem obvyklé, že daný obnos peněz nevyhraje, ale v případě zakoupení některého z nabízených produktů je možné účastnit se soutěže o atraktivní ceny (Hanák, 2010) (cnb.cz, 2021).

3 Finanční plán

Pokud jsou stanoveny životní cíle, klíčem úspěchu je plán. Plán, který bude obsahovat jednotlivé kroky, díky kterým lze daných cílů dosáhnout. Tyto cíle by měly splňovat následující požadavky dle pravidla SMART:

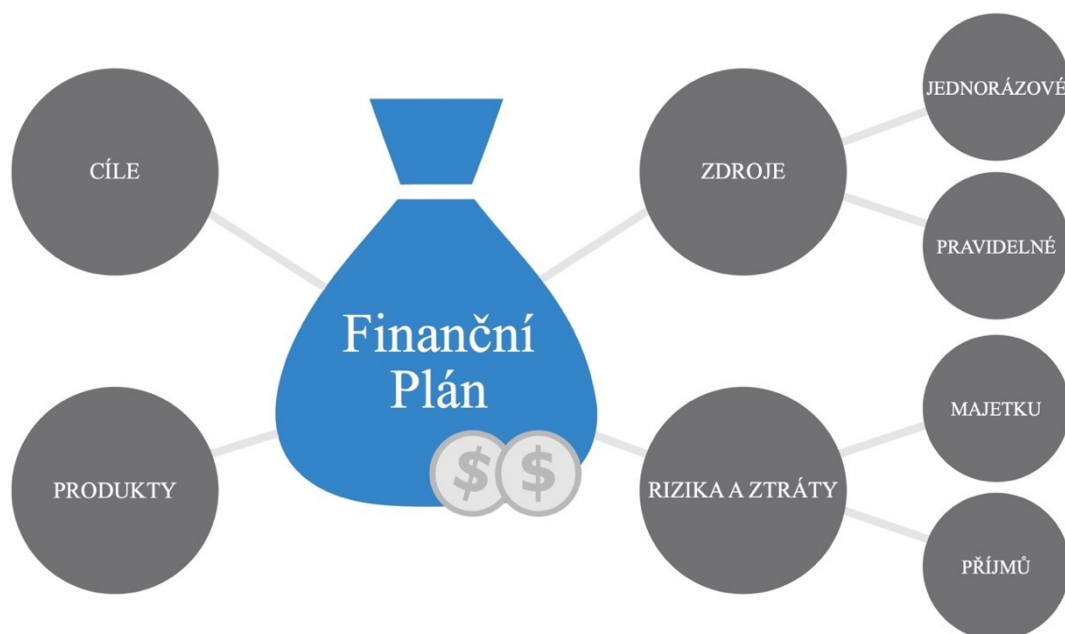
- **S – specific** – konkrétní, dobře definované, jednoznačné,
- **M – measurable** – měřitelné,
- **A – achievable** – dosažitelné,
- **R – realistic** – realistické a relevantní vzhledem k požadovanému cíli,
- **T – time specific** – časově specifické, s daným termínem

(corporatefinanceinstitute.com, 2020).

V této kapitole diplomové práce bude věnována pozornost finančnímu plánu. Při sestavování finančního plánu je třeba si stanovit cíl, na který bude finanční plán tvořen. Syrový a Tyl uvádějí jako nejčastější finanční plány bydlení, studium dětí nebo finanční nezávislost. Důležité je zjistit, jaké zdroje jsou pro plnění cíle k dispozici. Ty rozdělujeme na jednorázové a pravidelné. Při sestavování finančního plánu je nutné také počítat s riziky (např. ztráta majetku nebo příjmů), díky kterým by se nemuselo podařit plán splnit.

Finanční plán je možné zobrazit následujícím schématem:

Obrázek 2: Finanční plán

Zdroj: Syrový & Tyl (2014), zpracováno autorkou

V případě sestavení finančního plánu nemusí dojít k dluhové pasti, což je situace, kdy je osoba nekompetentní ke splnění svého cíle, nezvládne si našetřit, nemá dostatečnou likvidní rezervu, nemá zajištěný majetek nebo příjmy, půjčuje si další peníze apod.

Likvidní rezerva je takový zdroj finančních prostředků, který je okamžitě k dispozici, nejčastěji v podobě peněz na běžném či spořicímu účtu s možností okamžitého výběru. Tato rezerva by měla činit minimálně trojnásobek měsíčních příjmů, ale doporučuje se také až šestinásobek a slouží k pokrytí nečekaných výdajů, například nákup nového spotřebiče v domácnosti z důvodu poruchy. Sloužit může také při výpadku příjmů, například při ztrátě zaměstnání. Dalším důvodem pro sestavení finančního plánu je, že může pomoci ošetřit rizika spojená s finanční situací. Kromě likvidní rezervy, která je pouze krátkodobá a pomáhá při nenadálých situacích, je nutné zajistit svůj majetek a příjmy například formou pojištění (Syrový & Tyl, 2014) (mfcf.cz, 2020).

V případě, že má člověk ve svém vlastnictví dostatečný majetek, který pokryje veškeré výdaje, aniž by musel pracovat, stává se finančně nezávislým. Nemusí se obávat o ztrátu zaměstnání, ale ani o důchodový věk či výši důchodu. Syrový a Tyl (2014) uvádí, že si lidé plánují finanční nezávislost mezi 45. a 60. rokem.

4 Vybrané bankovní produkty

Do oblasti finanční gramotnosti patří také znalost nabízených bankovních produktů na finančním trhu, a proto v této kapitole budou vybrané bankovní produkty zmíněny.

V České republice upravuje bankovní činnost zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, který charakterizuje banku jako akciovou společnost, která sídlí v České republice, přijímá vklady a poskytuje úvěry, přičemž pro vykonávání své funkce disponuje bankovní licencí, kterou uděluje ČNB. Ta je upravována zákonem č. 6/1993 Sb., o České národní bance. Jedná se o centrální banku České republiky, která dohlíží na finanční trh.

Jedním ze základních měnově-politických nástrojů ČNB, jsou **povinné minimální rezervy** (dále PMR). Tyto rezervy musí dle zákona o České národní bance držet na svém účtu u ČNB každá banka (včetně stavebních spořitelen), pobočka zahraniční banky, která má v ČR bankovní licenci nebo družstevní záložna. Od 12. 7. 2001 je výše PMR stanovena na 2 % ze základny pro výpočet PMR (cnb.cz, 2020).

„Finanční trh představuje systém institucí, instrumentů, a vztahů zajišťujících vydávání, zprostředkování a znovurozdělování peněžních prostředků mezi subjekty na základě svobodné nabídky a poptávky.“ (Kantnerová, 2016, str. 34).

Banky jsou součástí finančního trhu, ve kterém figurují jako zprostředkovatel. V České republice funguje dvoustupňová bankovní soustava, kde na prvním stupni je ČNB a na druhém stupni se objevují obchodní banky, jejichž zisk spočívá v rozdílu mezi aktivními a pasivními bankovními obchody a nazývá se **úroková marže**. Následující podkapitoly budou zaměřeny na tyto dva druhy bankovních obchodů (Kantnerová, 2016).

4.1 Pasivní bankovní obchody

Pasivní bankovní produkty představují takové transakce mezi bankou a klienty, její pomocí banka opatřuje prostředky pro svou podnikatelskou činnost. Banka je v případě pasivních bankovních obchodů v roli dlužníka (Plíva, Elek, Liška, Marek, 2009).

Běžný účet

Za nejzákladnější bankovní produkt lze považovat běžný účet neboli netermínový vklad, který je poskytován všemi druhy bank. Jedná se o bezhotovostní formu peněz, které má klient na svém účtu kdykoli k dispozici pro případný výběr hotovosti nebo zaplacení

za zboží či službu. Běžný účet, stejně jako další pasivní bankovní produkty je pojištěn ve 100% výši, maximálně ovšem do 100 000 EUR. To vymezuje § 41 zákona o bankách. Založení běžného účtu je možné na pobočce konkrétní banky nebo přes internet a stačí k tomu pouze platný doklad totožnosti (v případě založení účtu přes internet mohou být požadovány dva doklady). Za doklady totožnosti považují banky občanský průkaz, cestovní pas, řidičský průkaz nebo rodný list. K využívání služeb běžného účtu lze využít tyto tzv. komunikační kanály:

- internetové bankovníctví,
- mobilní bankovníctví a smartbanking,
- pobočka,
- bankomat,
- sběrný box (Soukal a kol., 2015).

Spořicí účet

Dalším z pasivních bankovních produktů je spořicí účet. Klienti využívají spořicí účet ke krátkodobému spoření nebo jako likvidní rezervu při nečekaných výdajích. Stejně jako u běžného účtu jsou peněžní prostředky kdykoli k dispozici. Vklady i výběry může klient kdykoli realizovat. Výhoda spořicího účtu oproti běžnému je vyšší úroková sazba. Další výhodou je skutečnost, že většina bank v ČR již nabízí při založení běžného účtu rovnou také založení spořicího účtu. Za nevýhodu lze považovat, že přestože je spořicí účet úročen vyšší úrokovou sazbou než na běžném účtu, není schopen pokrýt inflaci (Kantnerová, 2016).

Termínovaný vklad

V případě termínovaného vkladu nemá klient možnost své peněžní prostředky libovolně vybrat. Vklad je v tomto případě jednorázový a sjednán na dobu určitou. Předčasný výběr bývá obvykle penalizován. Kantnerová (2016) uvádí tyto formy termínovaných vkladů:

- jednorázové,
- revolvingové neboli automaticky obnovované,
- pevné vklady,
- vklady na otevřeném účtu.

Výhodou termínovaného vkladu je, že oproti běžnému účtu je zde vyšší úroková sazba. Ta závisí na výši vkladu. Čím je vklad vyšší, tím vyšší je také úroková sazba. Za další výhodu, která je také vázána na výši úroku, je délka trvání vkladu. Čím delší je trvání, tím vyšší úroková sazba je nabízena. Délku trvání termínovaného vkladu si klient může stanovit dle potřeby. Nevýhodou může být sankční poplatek při předčasném výběru, který je stanoven v sazebníku vybrané banky (Kantnerová, 2016).

Stavební spoření

Stavební spoření je složeno z období spořicího a úvěrového. Ve spořicí období si klient ukládá peníze na účet u stavební spořitelny. Stavební spořitelna je banka, která má udělenou licenci na poskytování stavebního spoření. Peníze mohou být ukládány v pravidelných intervalech, ale také nepravidelně. Výše ukládané částky se odvíjí od cílové částky, kterou by měl klient obdržet od stavební spořitelny. Tato částka zahrnuje vklady klienta, státní podporu, úroky a úvěr ze stavebního spoření. Výše státní podpory je 10 % z uspořené částky v daném kalendářním roce, maximálně však z částky 20 000 korun. Maximální výše státní podpory tedy může být 2 000 korun ročně. Minimální délka stavebního spoření činí 6 let. Pokud by klient vybral peníze dříve, přichází o nárok na státní podporu. V úvěrovém období může klient požádat o úvěr na bytové potřeby. Mezi nevýhody stavebního spoření se může řadit například poplatek při uzavření smlouvy, poplatky za vedení účtu nebo případné sankce za nesplnění podmínek (financnivzdelavani.cz, 2021).

Hypoteční zástavní listy

Posledním vybraným produktem pro tuto diplomovou práci jsou hypoteční zástavní listy (dále HZL). Jedná se o dluhopisy, které vydávají hypoteční banky. Ty je vydávají proto, aby získaly finanční prostředky pro hypoteční úvěry. HZL upravuje zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech. Důvodem pro pořízení HZL může být například dvojitý zajištění. Jsou totiž kryty pohledávkami z hypotečních úvěrů. Tyto úvěry jsou zajištěny zástavním právem existující nemovitosti. Úrok z HZL bývá fixní po celou dobu trvání, což může být v případě, kdy úrokové sazby klesají, výhodou. Další výhodou je, že úrok z HZL nepodléhá dani z příjmů a jedná se tedy o čistý úrok. HZL může jejich majitel kdykoliv prodat, jelikož se jedná o veřejně obchodovatelné cenné papíry. V případě pořízení HZL je potřeba se identifikovat občanským průkazem (finance.cz, 2021).

4.2 Aktivní bankovní obchody

V aktivních bankovních obchodech vystupuje banka jako věřitel a inkasuje úrok za své nabízené produkty. Tento úrok je pro banku ziskem. Kantnerová (2016) uvádí, že častou chybou při zvolení vhodného produktu bývá zohlednění pouze úroků. Ty jsou ovšem pouze jednou z položek sazby roční procentní sazby nákladů, ve zkratce RPSN. „Jde o celkové náklady vyjádřené jako procentní podíl z celkové výše půjčky.“ (Kantnerová, 2016, s. 101). V následujících podkapitolách budou popsány vybrané úvěry.

Spotřebitelský úvěr

Spotřebitelský úvěr je krátkodobý úvěr, který je poskytován při nákupu zboží či služeb. Lze jej využít například na nákup spotřebičů nebo dovolené. Výše úrokové sazby se stanovuje dle typu úvěru (zda se jedná o účelový či neúčelový), doby splatnosti úvěru a dalších. Spotřebitelský úvěr je upravován zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru. Poskytovat tento typ úvěru mohou i nebankovní instituce. Poskytovatel spotřebitelského úvěru je povinen prověřit bonitu klienta. To znamená, posoudit jeho finanční situaci, zda je schopen úvěr splácet. Pokud tak daná instituce neučiní, je smlouva o úvěru neplatná a klient nemá povinnost platit úroky. V případě pozdního splacení hrozí sankce ve výši 50 % z poskytnutého úvěru, maximálně však ve výši 200 000 korun (Kantnerová, 2016).

Syrový a Tyl (2014) doporučují nezahrnovat spotřebitelský úvěr do finančního plánu, jelikož se RPSN pohybuje nad 10 % p. a. Pokud ovšem tento typ úvěru je ve finančním plánu začleněn, doporučují jej včas splácet ať už z aktuálních příjmů nebo ze svého majetku.

Kontokorentní úvěr

Dalším z krátkodobých úvěrů je kontokorentní úvěr, jež se váže na běžný účet. Pokud je klientovi poskytnut tento úvěr, má stanovenou částku, kterou může maximálně čerpat. Podmínkou pro čerpání kontokorentu je, že jej klient musí alespoň jednou ročně dorovnat. To znamená, aby na svém běžném účtu, ke kterému má zřízený kontokorent, dosáhl plusové částky. Kociánová (2012) uvádí, že kontokorentní úvěr bývá dražší než spotřebitelský. Oproti tomu výhodou kontokorentu je, že jej klient může čerpat

opakovaně a má díky tomu variabilní a pohotovostní rezervu. Doporučuje jej využívat pouze při nenadálých situacích, pokud osoba nemá likvidní rezervu.

Hypoteční úvěr

Hypoteční úvěr definuje zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech jako „úvěr, který je alespoň částečně zajištěn zástavním právem k nemovité věci, a to ode dne vzniku právních účinků zástavního práva.“ Zástavní právo k nemovité věci musí být zapsáno v katastru nemovitostí. Hypoteční úvěry lze dělit na následující typy.

Účelový hypoteční úvěr

Tento typ úvěru může být poskytnut pouze na účely, které jsou uvedené v úvěrové smlouvě. Nejčastěji se jedná o nákup nemovitosti, ale je možné jej využít také na rekonstrukci nebo výstavbu nemovitosti, splacení jiného úvěru, refinancování dřívější investice do nemovitosti nebo získání vlastnického podílu na nemovitost (financnivzdelavani.cz, 2021).

Aby mohl žadatel získat hypoteční úvěr, musí před uzavřením smlouvy doložit svůj občanský průkaz nebo jiný doklad totožnosti. Dále musí vyplnit formulář o svých příjmech. Zaměstnanci dokládají své příjmy za poslední 3 měsíce, případně půl roku. Nesmí se ovšem jednat o období, kdy je zaměstnanec ve zkušební době nebo výpovědní lhůtě. Pokud o úvěr žádá osoba samostatně výdělečně činná (dále OSVČ), dokládá daňová přiznání za poslední dvě zdaňovací období. Následně je potřeba doložit doklady k účelu úvěru. Pokud se jedná o koupi nemovitosti, je dokládána kupní smlouva a list vlastnictví. V případě výstavby nemovitosti je potřeba doložit stavební povolení, list vlastnictví ke stavebnímu pozemku, geometrický plán a projekt s rozpočtovými náklady. Pokud se hypoteční úvěr využívá na rekonstrukci nemovitosti, je třeba doložit list vlastnictví, přehled rozpočtových nákladů a případné ohlášení stavebnímu úřadu či stavební povolení. Ve všech případech je také potřeba doložit znalecký posudek nemovitosti, který si banky ve většině případů zajišťují vlastními smluvními znalci (hypotecnikalkulacka.cz, 2021).

Banky mohou poskytovat tyto úvěry maximálně do výše 90 % zástavní hodnoty nemovitosti, případně více nemovitostí. ČNB dává i možnost 5 % žadatelů o hypoteční úvěr dosáhnout na 100 % hodnotu. Tento poměr mezi hypotečním úvěrem a zástavní hodnotou nemovitosti se nazývá **loan to value** (zkratka LTV) a jedná se o zastavitelnou hodnotu stanovenou znalcem. Doba splatnosti účelového hypotečního úvěru se pohybuje

v rozmezí 5-30 let. Úroky z účelového hypotečního úvěru si lze dle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů odečíst od základu daně z příjmů. Často je k hypotečnímu úvěru poskytováno pojištění schopnosti splácet. Toto pojištění chrání klienta proti čtyřem rizikům, která by mohla ovlivnit placení pravidelných splátek. Mezi tato rizika patří ztráta zaměstnání, nemoc, dlouhodobá pracovní neschopnost a úmrtí (financnivzdelavani.cz, 2021).

Neúčelový hypoteční úvěr

Neúčelový hypoteční úvěr (nebo také americká hypotéka) lze využít na jakékoli zboží, jehož doba splatnosti je delší než u spotřebitelských úvěrů. Podmínkou ale zůstává, že úvěr musí být zajištěn zástavním právem k nemovitosti. V případě nesplácení může být nabyvatel nemovitosti zbaven. Oproti účelovým úvěrům jsou americké hypotéky poskytovány s vyšší úrokovou sazbou. Ta je ovšem stále nižší než u spotřebitelských úvěrů, které nejsou zajištěny nemovitostí. Stejně jako u účelových hypoték může být k úvěru poskytnuté pojištění schopnosti splácet (financnivzdelavani.cz, 2021).

Australská hypotéka

Tento typ hypotečního úvěru se od předchozích dvou liší tím, že čím vyšší částku klient požaduje, tím nižší úrokovou sazbu od banky získá. I v tomto případě je zajištěna zástavním právem k nemovitosti a jeho fungování se příliš neliší od ostatní typů úvěrů. Australská hypotéka může být účelová i neúčelová (financnivzdelavani.cz, 2021).

5 Investování a pojištění

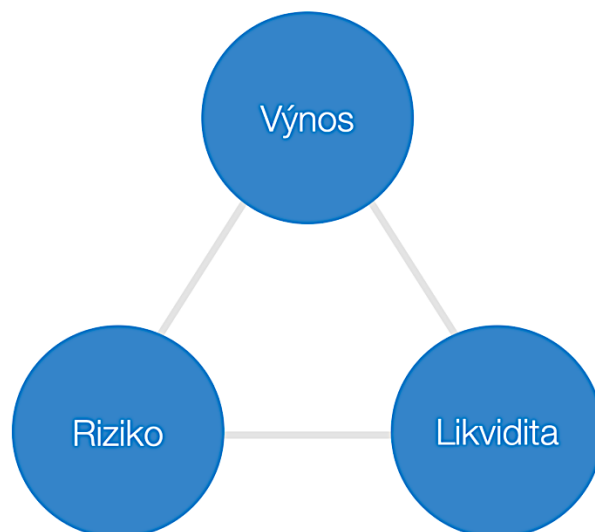
V případě, že se člověk snaží vytvářet si finanční rezervu, má kromě ukládání svých prostředků v hotovosti či do některých bankovních produktů také další možnosti. Aby se ochránil před případnými riziky, má možnost využít nabízeného pojištění finančními institucemi. V následujících podkapitolách bude popsána oblast investic a poté problematika pojištění.

5.1 Investice

Jednou z možností, kam vkládat své finanční prostředky, je investování. Pokud se osoba rozhodne vložit své prostředky do investice, obětuje tím současnou jistou hodnotu, aby získala v budoucnu vyšší, nicméně nejistou. Cílem investice je v první řadě mít z vynaložených peněžních prostředků budoucí užitek, který bývá vyjádřen v peněžní podobě (Brázdilová, 2010).

Brázdilová (2010) uvádí následující faktory, které ovlivňují investování. Svoboda (2009) tyto faktory nazývá jako **magický trojúhelník investování**.

Obrázek 3: Magický trojúhelník investování

Zdroj: Svoboda (2009), zpracováno autorkou

Výnos

Za výnos jsou považovány veškeré budoucí příjmy, které investice přináší. V případě, že se investor rozhodne do investice vložit své současné prostředky, je pro něj rozhodující právě budoucí výnos neboli očekávaná výnosnost. Avšak by neměla by být jediným měřítkem, podle kterého bude investor investici zvažovat, jelikož je každá investice spojena také s rizikem a likviditou.

Riziko

Jak bylo zmíněno výše, cílem investora je při obětování současné hodnoty získat vyšší budoucí hodnotu (výnos). Musí ovšem podstoupit určité riziko. Pro investora je rizikem nebezpečí, že skutečná budoucí hodnota bude nižší, než očekával. Proto dalším cílem investora je, aby riziko bylo vzhledem k výnosu a likviditě co nejmenší. Každý investor se k riziku může stavět různými způsoby. Brázdilová (2009) uvádí následující postoje:

- averze k riziku,
- neutrální postoj k riziku,
- sklon k riziku.

To, jakým způsobem se investor k riziku postaví, záleží na jeho osobnosti. Měl by si stanovit, jaké maximální riziko je při investici ochoten podstoupit.

Likvidita

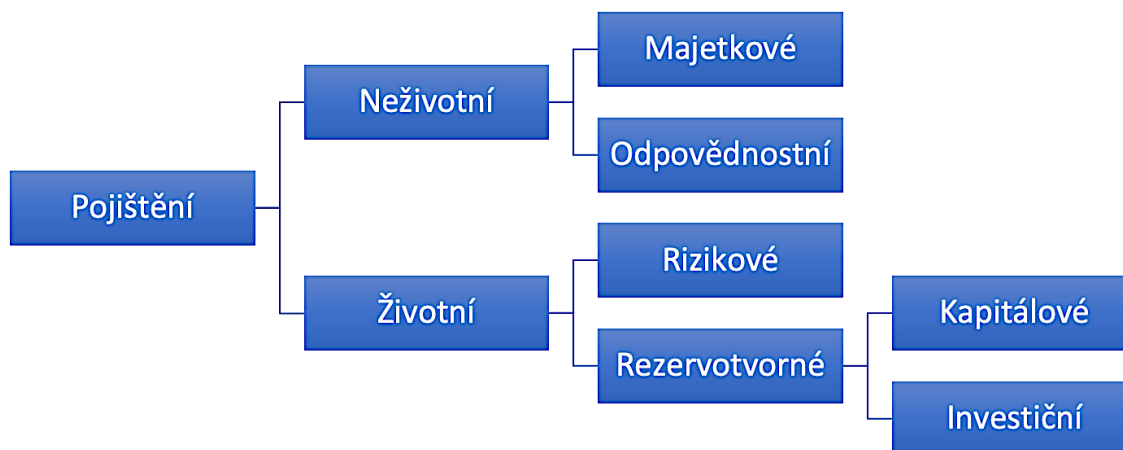
Poslední součástí investičního trojúhelníku je likvidita, což je rychlost, jakou je možné vybrané aktivum proměnit v hotovost, jelikož právě hotovost je považována za nejlikvidnější aktivum. Brázdilová (2009) doporučuje investorovi vlastnit aktiva s rozdílnou likviditou.

5.2 Pojištění

Pojištění využívají spotřebitelé, aby se ochránili před rizikem, které může nastat během jejich životní etapy. Poskytují je pojistitelé, což jsou specializované osoby (pojišťovny). Ty za úplatu od pojištěného poskytují pojistné plnění, pokud nastane taková událost, která se vztahuje na pojistné podmínky. Výše poskytnutého pojistného plnění závisí na dosud vložených prostředcích do vybraného pojištění (Balabán, 2009) (financnigramotnost.mfcr.cz, 2021).

Balabán (2009) klasifikuje pojištění na životní a neživotní. Uvádí, že životní pojištění lze sjednat také pro zhodnocení finančních prostředků a dělí proto životní pojištění na rizikové a rezervotvorné. Dělení typů pojištění dle Balabána (2009) je uvedeno v následujícím schématu.

Obrázek 4: Dělení pojištění

Zdroj: Balabán (2009), zpracováno autorkou

Životní pojištění

Za životní pojištění je považováno „pojištění osob, které kryje riziko smrti anebo riziko dožití se“ (financnigramotnost.mfcr.cz, 2021). Pojistné plnění z rizikového pojištění se vyplácí dle toho, jak bylo sjednáno. V případě úmrtí pojištěného se vyplácí v době trvání pojištění nebo ve věku dožití, který byl stanoven v pojistné smlouvě (financnigramotnost.mfcr.cz, 2021).

V případě kapitálového pojištění se kromě krytí rizika smrti připojuje možnost spoření. To znamená, že platba pojistného je rozdělena částečně mezi pojištění a spoření. Spořicí části kapitálového pojištění se říká kapitálová hodnota, kterou pojišťovna investuje a zhodnocuje. Jakmile klient zemře v době trvání pojištění, pojišťovna vyplácí pojistnou částku pro případ smrti společně s kapitálovou hodnotou. Pokud se pojištěný dožije konce pojistného období, je mu vyplacena kapitálová hodnota (Balabán, 2009).

Neživotní pojištění

Neživotní pojištění je možné rozdělit na pojištění majetkové a odpovědnostní. Mezi majetkové pojištění se řadí pojištění domácnosti, nemovitosti a havarijní pojištění. Do pojištění domácnosti lze zařadit téměř veškeré vybavení domácnosti. Pokud nastane u pojištění domácnosti pojistná událost (poškození, zničení či odcizení majetku),

tak pojišťovna hradí pouze určitou výši vzniklé škody. Pojištění nemovitosti je určeno k ochraně před rizikem živelných událostí. Kromě rodinného domu, bytu nebo chalupy si lze pojistit například hřbitovní stavbu, bazén či stavební materiál a stroje. Takové pojištění si lze vybrat na konkrétní živelní pohromy, příkladem mohou být záplavy. Dalším majetkovým pojištěním je havarijní pojištění, které slouží ke krytí rizika dopravní nehody bez ohledu na skutečnost, zda nehodu pojištěný řidič způsobil či nikoli. Kromě dopravní nehody slouží havarijní pojištění i ke krytí rizika odcizení vozidla nebo rizika živelní události (Balabán, 2009) (financnigramotnost.mfcr.cz, 2021).

Do pojištění odpovědnosti patří odpovědnostní pojištění z provozu vozidla (povinné ručení), profesní odpovědnostní pojištění a obecné odpovědnostní pojištění. Povinné ručení je zákonem stanovené pojištění, které musí uzavřít každý vlastník motorového vozidla. Výše pojistného závisí na několika faktorech, mezi které patří druh vozidla, délka pojistného plnění nebo segmentační kritéria (věk vlastníka, bydliště, stáří vozidla aj.). Oproti havarijnímu pojištění se využívá povinné ručení v situaci, kdy vlastník vozidla zaviní škodu na cizím vozidle, ublížení na zdraví či usmrcení. Profesní odpovědnostní pojištění kryje riziko při profesní chybě, která by mohla způsobit škodu další osobě. Je doporučeno především profesím s vysokou odpovědností, jako je například lékař nebo právní zástupce. Obecné odpovědnostní pojištění se vztahuje na běžné životní situace, tedy škody způsobené neúmyslným poškozením či zničením apod. (financnigramotnost.mfcr.cz, 2021).

6 Finanční vzdělávání v ČR

V kapitole o ochraně spotřebitele byla věnována pozornost tomu, jak může legislativa ochránit nakupující, kteří věnují své prostředky k dosažení svého užitku. Od spotřebitele se ale očekává, že své rozhodnutí činí odpovědně a adekvátně k jeho aktuální životní situaci. Dále se očekává, že svá rozhodnutí dokáže prosazovat a ochraňovat své zájmy a práva.

V srpnu roku 2007 vydalo Ministerstvo financí ČR Rámcovou politiku Ministerstva financí v oblasti ochrany spotřebitele na finančním trhu. Dokument obsahuje tři pilíře ochrany spotřebitele na finančním trhu:

- informovanost spotřebitele,
- finanční gramotnost,
- spojení mezi spotřebitelem a poskytovatelem finančních produktů a služeb.

Aby byla posílena finanční gramotnost, snaží se MF ČR podporovat finanční vzdělávání. V říjnu 2007 byla vytvořena Strategie finančního vzdělávání, která byla aktualizována v roce 2010 a poté v roce 2020, kdy byla schválena jako Národní strategie finančního vzdělávání 2.0. Původní verze strategie vymezuje aktivity, které by mělo Ministerstvo financí a Ministerstvo školství učinit pro zvýšení finanční gramotnosti obyvatel. Finanční vzdělávání by mělo vést pochopení problematiky finanční gramotnosti tak, aby byl spotřebitel schopen přijímat odpovědnost za osobní i rodinné finanční zajištění. Finanční vzdělávání by mělo pomoci k ekonomickému, společenskému, ale také udržitelnému rozvoji ČR (mfcz.cz, 2021).

6.1 Priority finančního vzdělávání

Strategie finančního vzdělávání z roku 2007 obsahuje tři oblasti pro budoucnost, které by měly být zahrnuty při vzdělávání občanů. Z těchto oblastí následně vychází i aktualizované verze z let 2010 a 2020.

Aktivní a zodpovědná účast na finančním trhu

První oblastí je aktivní a zodpovědná účast na finančním trhu. Cílem této oblasti je, aby rozhodování spotřebitelů bylo efektivní a měli adekvátní úroveň finanční gramotnosti. Kromě toho by měli umět pracovat s relevantními, správnými, srovnatelnými a transparentními zdroji (Strategie finančního vzdělávání, 2007).

Prevence proti předlužení

Další oblastí je prevence proti předlužení. Dle Zprávy o vývoji finančního trhu 2019/2020 vyplývá, že zadluženost českých domácností meziročně vzrostla o 6,0 %. Ve zprávě o finanční stabilitě z roku 2019 je uvedeno, že poměr zadluženosti k hrubému disponibilnímu důchodu činil 59,5 %. Důvodem zadlužování domácností jsou zvyšující se počty domácností, které nejsou schopny dostát svým závazkům a dostávají se do situace, kdy je jim soudně nařízeno exekuční řízení. U rodin s nízkými příjmy, kde živitelem rodiny bývá pouze jeden člen, dochází k dluhové pasti především z důvodu, že její členové se špatně orientují v oblasti financí a nejsou schopni splácet své dluhy. Problémem jsou ve většině případů spotřebitelské úvěry, které se pro rodiny s nízkými příjmy stávají velkou zátěží. Proto jedním z cílů finančního vzdělávání je, aby spotřebitel činil svá rozhodnutí s ohledem na finanční zdraví domácnosti, dokázal posuzovat své možnosti a měl kontrolu nad svými závazky (Strategie finančního vzdělávání, 2007).

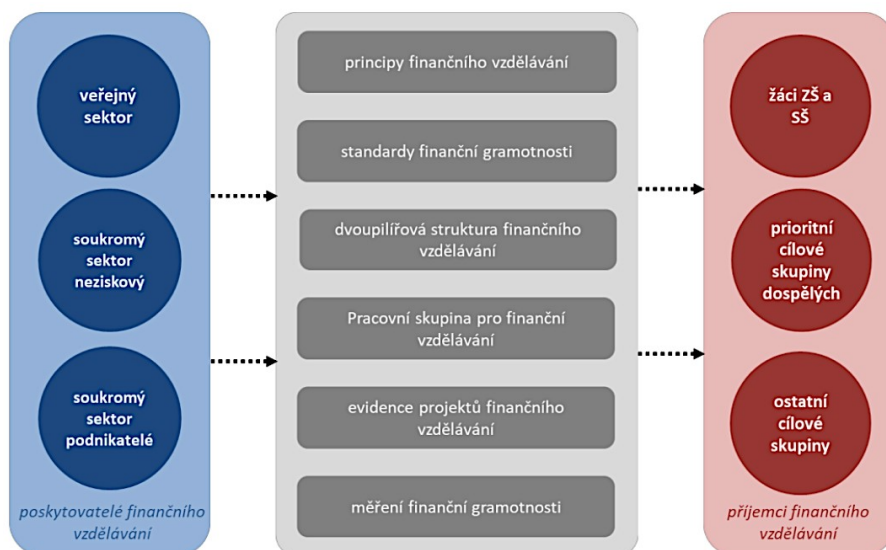
Zajištění na stáří

Poslední oblastí je zajištění na stáří, jelikož se očekává, že osoby v důchodovém věku se nebudou moci do budoucna spoléhat pouze na státní zabezpečení. Proto dalším z cílů finančního vzdělání je orientovat se v dalších formách zabezpečení na stáří (Strategie finančního vzdělávání, 2007).

6.2 Cílové skupiny

Finanční vzdělávání by mělo být poskytnuto veškeré populaci. Mezi poskytovatele finančního vzdělávání se řadí veřejný sektor, soukromý sektor neziskový a podnikatelský. Příjemci finančního vzdělávání by měli být žáci základních a středních škol, prioritní cílové skupiny dospělých a ostatní cílové skupiny. Mezi poskytovateli a příjemci dochází ke vztahům, jež uvádí následující schéma.

Obrázek 5: Vztahy mezi poskytovateli a příjemci finančního vzdělávání

Zdroj: Národní strategie finančního vzdělávání 2.0, 2020

Dvoupilířová struktura finančního vzdělávání

V Národní strategii finančního vzdělávání 2.0 je uvedeno, že přístup ke vzdělávání žáků a dospělých by měl být rozdílný. Proto byl tento přístup rozdělen na dva pilíře. Prvním z nich je **počáteční finanční vzdělávání**, které je zabezpečováno státem. Ten zajišťuje předškolní, základní a středoškolské vzdělání, vzdělání na vyšších odborných školách, konzervatořích a vysokých školách. Garantem finančního vzdělávání je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT) a odborná podpora je poskytována MF ČR. Druhým pilířem finančního vzdělávání je **další finanční vzdělávání**, kde jsou zařazeny aktivity, které nejsou obsaženy v počátečním finančním vzdělávání. Další finanční vzdělávání lze rozdělit do stanovených cílových skupin, které budou popsány níže.

Vzhledem k tomu, že každý neměl možnost počátečního finančního vzdělávání, by mělo být další finanční vzdělávání zaměřeno právě na tuto skupinu obyvatel.

Jedná se o prioritní cílovou skupinu, kam se dle Národní strategie finančního vzdělávání 2.0 řadí:

- žáci základních a středních škol,
- nezaměstnané osoby, které jsou registrované na Úřadu práce ČR,
- příjemci pomoci v hmotné nouzi,
- senioři.

Kromě výše uvedených skupin se snaží MF ČR dbát na to, aby byli finančně vzděláváni budoucí pedagogové a zaměstnanci veřejného sektoru. Poskytovatelem finančního vzdělávání prioritních cílových skupin je stát, MŠMT, Ministerstvo práce a sociálních věcí. K tomu je navíc poskytována odborná podpora ze strany MF ČR.

Druhou cílovou skupinou v dalším finančním vzdělávání jsou tzv. ostatní cílové skupiny. Pro ně zajišťuje finanční vzdělávání zejména soukromý sektor, neziskové organizace, vzdělávací instituce či média (Národní strategie finančního vzdělávání 2.0, 2020).

6.3 Spolupráce institucí při finančním vzdělávání

Poskytovatelů finančního vzdělávání existuje celá řada, přičemž spousta z nich společně spolupracují na zlepšení finanční gramotnosti obyvatel v ČR.

Z hlediska státní správy se na finančním vzdělávání podílí MF ČR, které je přímo odpovědné za oblast finančního vzdělávání, zpracovává návrhy, zajišťuje pravidelná měření úrovně finanční gramotnosti u dospělé populace apod. Dalším spolupracujícím subjektem je MŠMT, které se snaží mimo jiné zajišťovat pedagogickým pracovníkům pedagogickou podporu z hlediska finančního vzdělávání a hodnotit úroveň finanční gramotnosti u žáků základních a středních škol. Nezávislým odborným konzultantem je z hlediska finančního vzdělávání ČNB, která se snaží objasnit veřejnosti, jakým způsobem funguje ekonomika, peněžní oběh a finanční trh, ale sama také provozuje aktivity finančního vzdělávání. Kromě výše zmíněných institucí se na finančním vzdělávání podílí také např. Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo vnitra nebo Ministerstvo spravedlnosti (Národní strategie finančního vzdělávání 2.0, 2020).

MF ČR a ČNB pomohly mimo jiné vytvořit webové stránky financnivzdelavani.cz. Jedná se o projekt České bankovní asociace ve spolupráci s dalšími finančními asociacemi, který vznikl v roce 2008. Pomocí svých stránek se tyto asociace snaží vzdělávacím i informačním způsobem poskytovat základní informace z oblasti financí (financnivzdelavani.cz, 2021).

7 Finanční poradenství

Využití služeb finančního poradenství by mohlo být pro většinu obyvatel přínosné. Jak již bylo zmíněno výše, je určitě výhodné vytvářet si finanční plán, mít dostatečnou likvidní rezervu apod. Pokud má ale člověk pocit, že není dostatečně znalý a nedokáže se orientovat v širokém spektru nabídek finančních produktů, má možnost si nechat s těmito záležitostmi poradit od někoho, kdo je s touto oblastí plně obeznámen a dokáže v ní pracovat (Filip, 2006).

Finanční poradce by měl být schopen posoudit finanční situaci klienta a sestavit mu finanční plán tzv. na míru. To znamená, že s klientem projde jeho aktuální příjmy a výdaje a dle nich následně zhodnotí, jak by se s tím dalo případně manipulovat. Pokud má klient stanovený svůj finanční cíl, snaží se mu finanční poradce upravit finanční plán tak, aby mohl spotřebitel v rámci jeho možností dosáhnout daného cíle.

Důvodem pro využití finančního poradenství nemusí být pouze neznalost v oblasti financí. Klienti mohou tuto službu vyhledávat například i z důvodu **úspory času**. Jak bylo zmíněno dříve v desateru o ochraně spotřebitele, je doporučováno, aby si lidé pečlivě přečetli smlouvy, než je stvrdí svým podpisem. Často ale smlouvy bývají velice dlouhé a pro klienta časově náročné je procházet do detailu. Pokud ale využijí finančního poradce, měl by smlouvy projít on a v případě nejasností o tom klienta informovat. Při úspoře času se nemusí jednat pouze o čtení různých smluv. Jelikož existuje na trhu spousta finančních produktů, má spotřebitel široké spektrum nabídek. Aby si zvolil pro něj tu nejvýhodnější, měl by si tyto nabídky projít, zjistit k nim veškeré podmínky apod. I to může být pro spotřebitele časově náročné a může to pro něj být důvod, proč vyhledat finančního poradce. Dalším důvodem, proč využívat služby finančního poradenství je také **úspora nákladů**. Finanční poradce často dokáže zajistit výhodnější nabídky, než kdyby o ně spotřebitel žádal sám (investujeme.cz, 2021).

Přestože finanční poradce může ušetřit klientovy náklady a čas, musí nejdříve sám klient využít svůj čas pro nalezení vhodného finančního poradce. Pokud klient o této službě uvažuje, mělo by jít o dlouhodobou spolupráci. Svému finančnímu poradci by měl plně důvěřovat, jelikož mu odkrývá své citlivé osobní informace.

Kvalitní finanční poradce by měl být nestranný a dokázat vytvořit pro klienta atraktivní řešení vzhledem k jeho finanční situaci. Měl by být finančně gramotný a dokázat klientovi

vysvětlit pojmy, kterým nemusí vždy rozumět. A jak bylo zmíněno výše, mělo by být jeho úkolem ušetřit klientovi čas a peníze. Kromě těchto tvrdých vlastností by měl poradce disponovat i vlastnostmi měkkými. To znamená umět komunikovat s lidmi, dokázat se klientovi přizpůsobit, být empatický apod. (datalife.cz, 2020).

Bohužel se ale může stát, že spotřebitel využije služby finančního poradce, který nemusí vždy jednat v rámci zájmu klienta. To může být jedním z důvodů, proč spotřebitelé nedůvěřují finančním poradcům a nechtějí své prostředky svěřit další osobě. Dalším důvodem může být také samotné jednání poradce. Pokud s klientem dostatečně nekomunikuje, nedokáže mu objasnit určité pojmy či informace, nebo je dokonce nepříjemný či se snaží vnutit klientovi některé prostředky jen za účelem profitu, tak může klient spolupráci vypovědět. Následně může dojít k negativním referencím a daná instituce, která finanční poradenství nabízí, může ztratit svou současnou i potenciální klientelu (datalife.cz, 2020) (investujeme.cz, 2021).

Datalife.cz (2020) radí, že nejlepší způsob, jak vyhledat kvalitního poradce, je právě na základě kladných referencí od současných klientů.

8 Zadlužení, exekuce, osobní bankrot

Přestože se mnohé instituce snaží čím dál více podporovat finanční vzdělávání, stále existuje mnoho domácností, které se mohou ocitnout v platební neschopnosti, a to nejen z důvodů nedostatečného finančního vzdělání, ale také například kvůli silnému poklesu příjmů. Ve Zprávě o finanční stabilitě 2019/2020 je uvedeno, že s příchodem koronavirové krize došlo k výraznému poklesu příjmů. To může mít silný dopad především pro domácnosti s nižšími příjmy, nicméně se to také může dotknout i vysoko příjmových domácností, které se mohou dostat do platební neschopnosti. V následujících podkapitolách bude popsána problematika předlužení a dalších situací, ve kterých se může člověk ocitnout při finančních potížích včetně možného řešení.

8.1 Zadlužení

Jak uvádí Smrčka (2007), zadlužení se stalo „hitem“ od roku 2000. Lidé začali mít zájem obstarat si danou věc okamžitě, než aby čekali, kdy na to našetří. Jílek (2009) dodává, že část domácností či jedinců při zadlužování nevidí oběživo a stávají se závislými na dlužích. Častým impulsem k zadlužení může být reklama. Lidé, kteří vyhledávají prostředky k uspokojení svých potřeb, mohou být ovlivněni lákavou reklamou od finančních poskytovatelů. Lákadlem může být například nízký úrok nebo okamžité poskytnutí půjčky (např. sjednání online). Kromě lákadel lze spatřit také zastrašující slogany, například aby si lidé půjčili raději teď, protože úrokové sazby budou růst, hypotéky budou dražší apod. Jílek (2009) uvádí, že se zadlužují převážně chudí neúspěšní lidé, aby se dokázali prosadit ve společnosti. Jedná se o skupinu lidí, kteří nespoří, nevytvářejí si finanční rezervu a kupují zbytečnosti. Dodává, že bohatí lidé se příliš nezadlužují, jelikož mají někdy až nadbytek peněžních prostředků.

Předlužení

Problém předlužení nastává, když domácnost či jedinec není schopen hradit své finanční závazky od více věřitelů. Jedinci či domácnosti, které se ocitají v předlužení, se mohou dostat do situace, kdy nezvládají platit nájemné a další poplatky související s užíváním bytu. V takovém případě jim hrozí vystěhování a ztráta bydlení. Další hrozbou může být v případě předlužení odebrání dítěte do ústavní péče (Balabán, 2009).

Dluhová past

Dluhová past (nebo také dluhová spirála) je situace, kdy se zadlužená osoba snaží splácet své dluhy pomocí dalších dluhů. Nejčastěji toto využívá v situaci, kdy již nemá dostatek prostředků pro splácení svých současných závazků. Do dluhové pasti se lze dostat například nečekanými výdaji nebo ztrátou zaměstnání. Lidé, kteří se dostanou do dluhové pasti, zpočátku příliš neuvažují o nákladovosti a rizikovosti a využívají možnosti sjednání rychlých půjček (Balabán, 2009).

8.2 Exekuce

Jakmile se člověku přestává dařit hradit své závazky včas, dostává se do situace, kdy může věřitel řešit splacení dluhů cestou exekuce. Exekuce je jedním ze způsobů vymáhání dluhů, má ovšem státem stanovená pravidla. Například při vymáhání dluhu touto formou musí mít věřitel exekuční titul, který obsahuje informace, jež prokazují, zda dlužník neplní svůj závazek a věřitel má plný nárok na jeho vymáhání. Za exekuční titul se považuje rozhodnutí soudu, rozhodce nebo smlouva s exekuční doložkou. V případě smlouvy s exekuční doložkou při nesplnění dlužníkových závazků dochází na základě této smlouvy k exekuci. Soud pouze zvolí exekutora, který bude odpovědný za provedení exekuce. Podmínkou exekuční doložky je, že musí mít formu notářského zápisu. Ve chvíli, kdy je exekutor pověřen soudem vykonávat exekuci, je povinen oznámit dlužníkovi nařízení exekuce a vyzvat jej ke splnění povinnosti do 30 dnů od doručení o vyrozumění. V případě, že se dlužníkovi podaří svůj dluh splatit, nebude se již jednat pouze o něj, nýbrž také o náklady související s exekučním řízením. Pokud dlužník ani přes výzvu své povinnosti nedodrží, je exekutor oprávněn vstoupit do dlužníkovy objektu, kde učiní soupis majetku. Vstoupit může i v případě dlužníkovy nesouhlasu či nepřítomnosti. V případě nepřítomnosti je povinná také účast policie.

Mezi způsoby provedení exekuce se řadí:

- srážka ze mzdy a dalších příjmů,
- příkázání pohledávky,
- příkaz k výplatě z bankovního účtu (zablokování přístupu),
- prodej movitých a nemovitých věcí (financnivzdelavani.cz, 2021).

8.3 Osobní bankrot

Jakmile se dlužník dostává do situace, kdy není schopen své dluhy splácet, dostává se do platební neschopnosti. Má ale možnost řešit takovou situaci formou oddlužení neboli osobním bankrotem. V případě vyhlášení osobního bankrotu to ale neznamena, že dlužníkovi zanikají veškeré závazky. Oddlužení lze vyřešit dvěma způsoby, buďto prodejem majetku dlužníka nebo plněním splátkového kalendáře. Prodej dlužníkovy majetku nebývá příliš častou záležitostí, jelikož ve chvíli, kdy o osobním bankrotu soud rozhoduje, nemá již dlužník dostatek majetku na prodej. U způsobu hrazení závazků pomocí splátkového kalendáře je možné hradit část dluhů během následujících pěti let. V případě, že se dlužník rozhodne vyhlásit osobní bankrot, musí podat návrh na oddlužení společně s insolvenčním návrhem a musí splňovat mimo jiné následující podmínky:

- dlužit více než jednomu věřiteli,
- nacházet se v platební neschopnosti,
- dosahovat příjmů nebo vlastnit majetek, který pokryje alespoň 30 % dluhů (případně souhlas věřitelů, že dlužník uhradí méně než 30 %),
- mít čistý trestní rejstřík.

O tom, zda bude dlužníkovi oddlužení umožněno, rozhoduje insolvenční soud. Jakmile dojde k ukončení insolvenčního řízení (ukončení je opět na rozhodnutí soudu), podává dlužník návrh na osvobození od zbývajících dluhů. V případě, že dlužník během osobního bankrotu splatil alespoň 30 % dluhů během uplynulých pěti let a dodržel veškeré podmínky oddlužení, může mu soud návrh schválit a dlužníkovi budou veškeré zbývajcí dluhy smazány. Věřitelé tím ztrácejí nárok tyto zbývajcí dluhy po dlužníkovi vymáhat (Smrčka, 2007) (financnivzdelavani.cz, 2021).

9 Dotazníkové šetření

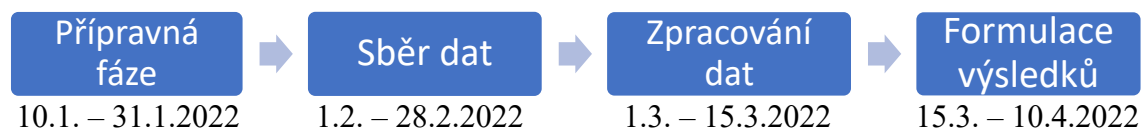
Pro účely praktické části diplomové práce byl zvolen kvantitativní výzkum v podobě dotazníkového šetření. Cílem dotazníkového šetření bylo posoudit finanční gramotnost populace České republiky a její dopady na rozhodování osob. V jednotlivých podkapitolách bude popsána metodika dotazníkového šetření a poté budou stanoveny výzkumné otázky. Následovat bude interpretace výsledků dotazníkového šetření, jež budou sloužit k zodpovězení stanovených otázek.

Jak již bylo zmíněno v této diplomové práci, nadpoloviční většina populace v České republice nevykazuje dostatečně vysoké úrovně finanční gramotnosti. Z výzkumu dále vyplývá, že vyšší úrovně finanční gramotnosti disponují především lidé s vyšším dosaženým vzděláním nebo osoby s vyššími příjmy. Dále dle výzkumu, který zpracovává pro MF ČR společnost ppm factum, si rozpočet sestavuje 43 % domácností. Z hlediska úvěrů se, dle průzkumu, nejčastěji využívá na úvěr na financování bydlení. Znalost pojmu RPSN, který s úvěrem souvisí, se sice mírně zlepšuje, ale stále více než polovina populace neví, co tento pojem znamená (Zpráva z výzkumu pro Ministerstvo finanční ČR, 2020).

9.1 Metodika dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření bylo vytvořeno za pomoci formuláře na internetové stránce www.google.com/forms. Otázky obsažené v dotazníkovém šetření jsou k dispozici v příloze této diplomové práce. Dotazník byl navržen tak, aby byl anonymní, o čemž byli respondenti informováni v úvodu šetření. Následující obrázek zobrazuje časový plán dotazníkového šetření.

Obrázek 6: Harmonogram dotazníkového šetření

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

První fáze byla zaměřena na přípravu dotazníku. Po zpracování proběhla pilotáž, kterou bylo zjištěno, zda jsou otázky v dotazníku zvoleny správně. Následovaly případné korekce a poté byl dotazník poskytnut respondentům skrze sociální sítě facebook, twitter a instagram. Přípravná fáze včetně pilotáže probíhala v období od 10. do 31. ledna 2022.

Sběr dat probíhal po celý únor 2022, celkem tedy 28 dní. Pro účely této diplomové práce bylo vytvořeno 21 otázek, z nichž 18 bylo povinných a 3 nepovinné. Dotazník byl rozdělen celkem do 4 sekcí, jednalo se o finanční plánování, finanční produkty, znalostní část a identifikační část. Součástí dotazníku byly otevřené, uzavřené i polouzavřené otázky. Průzkumu se za vybrané období zúčastnilo 212 respondentů a byl zaměřen na osoby starší 18 let.

Po ukončení průzkumu byla data převedena do programu Microsoft Excel a za pomoci funkcí a kontingenčních tabulek byly vytvořeny jednotlivé tabulky a grafy v programu Microsoft Word, které jsou součástí diplomové práce.

9.2 Cíle dotazníkového šetření

Hlavním cílem této diplomové práce je identifikovat současný stav finanční gramotnosti populace v České republice. Dílčím nástrojem pro její posouzení je provedení dotazníkového šetření.

Pro bližší specifikaci stanovených cílů je nutné zvolit výzkumné otázky, které jsou rozlišeny dle Punche na dva typy. Jedná se o obecné otázky, které jsou více obsáhlé a nekonkrétní. Z tohoto důvodu na ně nelze přesně odpovědět. Druhým typem výzkumných otázek jsou specifické otázky. Ty jsou konkrétnější a detailnější, tudíž na ně lze přímo odpovědět (Punch, 2008).

Obecné a specifické výzkumné otázky byly pro tuto práci zvoleny následovně.

Obecné výzkumné otázky

- Jaká je úroveň finančních znalostí populace?
- Jsou lidé ekonomicky odpovědní?

Specifické výzkumné otázky

- Jaká je spojitost mezi finančními cíli a věkem?
- Existuje spojitost mezi tvorbou rozpočtu a sociálním statutem respondentů?
- Závisí schopnost respondentů vyrovnat se se situací absence příjmů na výši jejich čistého měsíčního příjmu?
- Je ochota respondentů spořit spojena s věkem?
- Jaká je schopnost respondentů orientovat se v obchodních podmínkách produktů nabízených finančními institucemi?
- Jaká je obezřetnost respondentů při podpisu smlouvy k finančnímu produktu?
- Jaké povědomí mají respondenti o vlivu inflace na zhodnocení peněžních prostředků v závislosti na svém vzdělání?
- Existuje závislost mezi finančními znalostmi a úrovní vzdělání respondentů?

Pro zodpovězení jednotlivých otázek byly nejprve formulovány výsledky dotazníkového šetření v následující podkapitole.

9.3 Výsledky dotazníkového šetření

Tato podkapitola bude zaměřena na vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníkového šetření. Jednotlivé otázky budou sumarizovány pomocí vytvořených tabulek a grafů. Nejdříve bude věnována pozornost identifikačním otázkám a následovat budou obecné otázky týkající se finančního povědomí.

V této podkapitole budou interpretovány výsledky jednotlivých otázek, které byly součástí průzkumu, za pomoci tabulek a grafů. Nejdříve bude definována struktura vzorku za pomoci identifikačních údajů. Následovat budou ostatní sekce dotazníkového šetření, jimiž jsou finanční plánování, finanční produkty a znalostní část.

Identifikační údaje

Tabulka 1: Věková struktura respondentů

Věk	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
18–25	87	41,04
26–35	83	39,15
36–45	20	9,43
46–60	16	7,55
Více než 60	6	2,83
Σ	212	100,00

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Jak je uvedeno v Tabulce 1, dotazníkového šetření se za sledované období zúčastnilo celkem 212 respondentů. Možnosti odpovědi byly rozděleny do pěti věkových kategorií. Převažovala věková skupina 18–25 let. Důvodem mohl být způsob distribuce dotazníku, který probíhal prostřednictvím sociálních sítí. Druhou nejčastější věkovou kategorií byla skupina 26–35 let. Celkem 20 dotazovaných uvedlo svůj věk v rozmezí 36–45. Z věkové kategorie 46–60 let se účastnilo 16 respondentů. Nejméně početné zastoupení bylo u respondentů nad 60 let, kde se dotazníku účastnilo 6 respondentů.

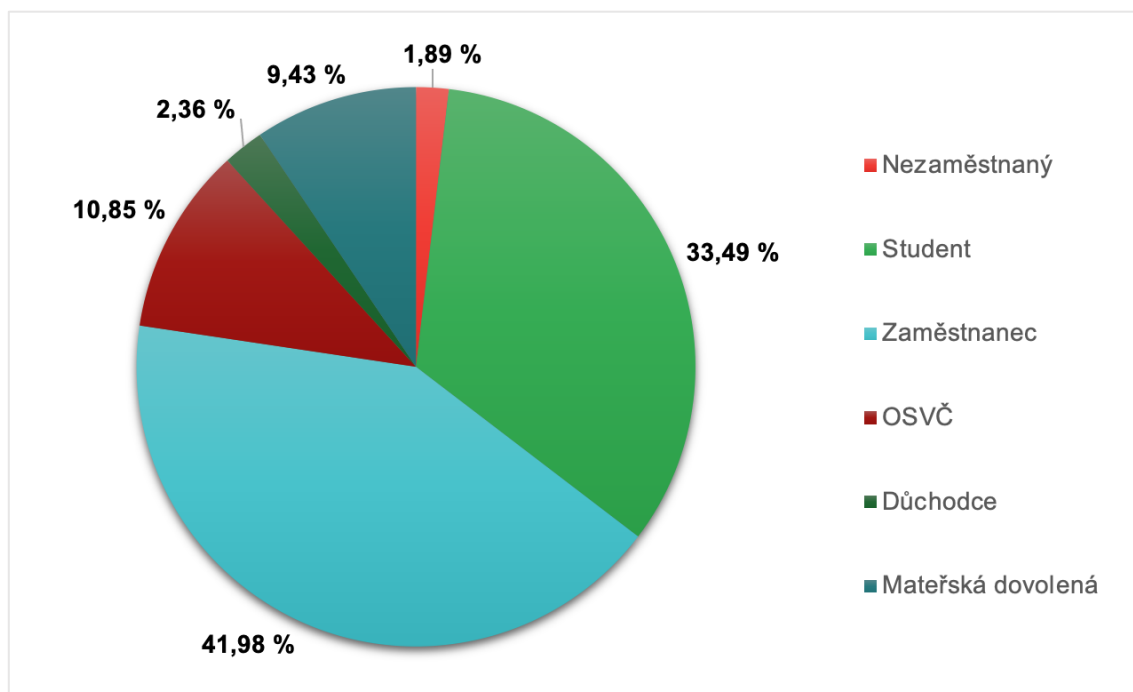
Tabulka 2: Dosažené vzdělání respondentů

Vzdělání	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Základní	1	0,47
Středoškolské bez maturity	11	5,19
Středoškolské s maturitou	73	34,43
Vyšší odborné	9	4,25
Vysokoškolské	118	55,66
Σ	212	100,00

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Další identifikační otázka byla zaměřena na dosažené vzdělání respondentů. Z celkového počtu respondentů dosáhla nadpoloviční většina vysokoškolského vzdělání. Druhým nejčastějším typem vzdělání bylo uváděno středoškolské s maturitou. Konkrétně se jednalo o 73 respondentů. Celkem 11 dotazovaných uvedlo jako nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské bez maturity. Vyšší odborné vzdělání mělo 9 dotazovaných. Pouze jediný respondent uvedl, že dosáhl základního vzdělání.

Obrázek 7: Sociální statut respondentů

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

V další otázce byli respondenti dotazováni na jejich sociální statut. Z Obrázku 7 je patrné, že dotazník vyplnilo nejvíce respondentů, kteří jsou v zaměstnaneckém poměru. Jednalo se o necelých 42 % dotazovaných. Další nejpočetnější kategorií byli studenti, a to 33,49 % z dotazovaných. Ostatní kategorie byly méně časté.

Necelých 11 % respondentů uvedlo, že jsou osoby samostatně výdělečně činné (OSVČ). 9,43 % respondentů uvedlo, že jsou na mateřské dovolené. 2,36 % uvedlo, že se řadí do skupiny důchodců. Nezaměstnaných respondentů bylo méně než 2 %.

Tabulka 3: Čisté měsíční příjmy respondentů

Výše příjmů (v Kč)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Méně než 10 000	39	18,40
10 000 - 20 000	50	23,58
20 001 - 30 000	46	21,70
30 001 - 40 000	33	15,57
40 001 - 50 000	17	8,02
50 001 - 60 000	6	2,83
Více než 60 000	10	4,72
Nechci uvést	11	5,18
Σ	212	100,00

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Jako další identifikační otázka byla zvolena otázka ohledně čistého měsíčního příjmu. Celkem bylo na výběr 8 variant odpovědí, z čehož 7 bylo stanoveno v konkrétním finančním rozmezí. Jelikož se předpokládalo, že by tento údaj mohl být pro některé účastníky citlivý, měl každý dotazovaný možnost zvolit variantu, že nechce uvést přesnou výši svých příjmů. Tuto možnost si vybralo 11 z 212 respondentů. Dotazovaní v průzkumu nejčastěji uvedli své příjmy v rozmezí 10 001 - 20 000 korun (50 respondentů). Celkem 46 respondentů uvedlo své příjmy v rozmezí 20 001 - 30 000. Nejčastěji se jednalo o respondenty v zaměstnaneckém poměru. 39 dotazovaných vyplnilo, že jejich příjmy nedosahují 10 000 korun, což uváděli převážně studenti. Další častou odpovědí byly uváděny příjmy v rozmezí 30 001 - 40 000 korun.

Mezi méně častý příjem patří rozmezí 40 001 - 50 000 korun. Tento čistý příjem uvedli pouze zaměstnanci a OSVČ. 10 osob uvedlo, že jejich měsíční čistý příjem je vyšší než 60 000 korun. 50 001 - 60 000 korun mají 3 zaměstnanci a 3 osoby samostatně výdělečně činné a jednalo se o nejméně častý uváděný příjem.

Dotazníkové šetření bylo rozděleno do 4 sekcí, z toho 3 z nich byly zaměřeny na oblast financí a 1 byla složena z identifikačních otázek. Doposud byly z výsledků průzkumu interpretovány identifikační otázky. Nyní budou následovat výsledky dotazníkového šetření ze sekce finanční plánování.

Finanční plánování

V první sekci průzkumu byli respondenti dotazováni na finanční plánování. Úvodní otázka měla zjistit, zda mají respondenti finanční cíle. Nadpoloviční většina uvedla, že ano. 76 respondentů odpovědělo, že žádné finanční cíle nemají.

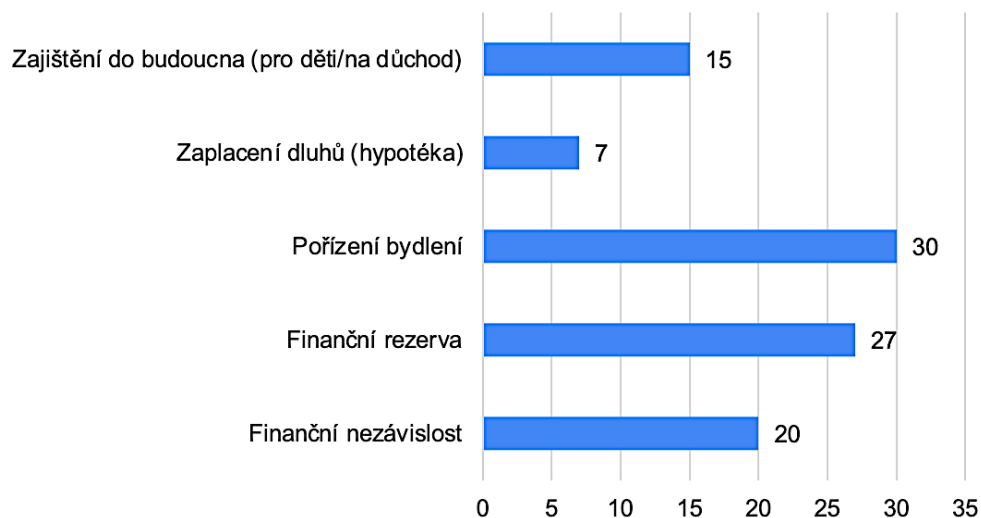
Další otázka byla položena pouze respondentům, kteří uvedli, že finanční cíle mají. Otázka byla otevřená a cílem bylo zjistit, jaký mají respondenti finanční cíl. Odpovědi se často opakovaly. Za nejčastější finanční cíle byly uváděny následující:

- finanční nezávislost,
- finanční rezerva,
- pořízení bydlení,
- zaplacení dluhů (nejčastěji splacení hypotéky),
- zajištění do budoucna (pro děti, na stáří).

Mezi méně časté odpovědi pak respondenti uváděli, že by chtěli našetřit na cestu kolem světa či dovolenou, vydělat milion korun nebo mít vyšší mzdu do budoucna.

Nejčastější odpovědi byly zpracovány do následujícího obrázku.

Obrázek 8: Finanční cíle respondentů

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Z celkového počtu 136 respondentů, kteří odpověděli, že mají finanční cíl, byla nejčastější odpovědí pořízení bydlení. Tento cíl mají převážně mladší respondenti, do 35 let. Mít dostatečnou finanční rezervu si za cíl stanovilo 27 respondentů. Finančně nezávislých by chtělo být 20 respondentů, jejich věková kategorie se nejčastěji pohybovala do 25 let. Celkem 15 dotazovaných uvedlo za svůj finanční cíl zajištění na důchod nebo pro své děti.

Třetí otázka dotazníkového šetření se zaměřila na to, co dělají respondenti pro splnění svých finančních cílů. Otázka byla opět pouze pro ty, jež v úvodu uvedli, že mají nějaký finanční cíl.

Respondenti, jejichž finančním cílem je pořízení bydlení za tímto účelem spoří, vzdělávají se v oblasti financí, zvyšují si kvalifikaci pro karierní postup, od čehož si slibují vyšší příjem, díky kterému dosáhnou na hypotéku. Ti, kteří uvedli, že by chtěli mít dostatečně velkou finanční rezervu, si nejčastěji odkládají peníze na spořicí účet a více přemýšlí nad svými výdaji. Pro splnění cíle být finančně nezávislí se respondenti snaží šetřit, investovat nebo se finančně vzdělávat. Být zajištěný na důchod či finančně zajistit své děti chce 15 dotazovaných. Pro tento cíl mají respondenti zřízeno doplňkové penzijní spoření, nebo založili svým dětem stavební spoření. Aby se dotazovaným podařilo splatit hypotéku či jiné dluhy, snaží se redukovat své výdaje a mít co největší příjem.

Obecně lze tedy říci, že pro splnění finančního cíle se respondenti nejčastěji snaží mít své výdaje co nejvíce pod kontrolou, výhodně spořit a sebezvzdělávat se. Nejčastěji uváděné finanční cíle a zvolené způsoby pro jejich dosažení jsou shrnuty v následující tabulce.

Tabulka 4: Finanční cíle respondentů a způsoby jejich realizace

Finanční cíl	Způsoby realizace
Pořízení bydlení	Spoření, zvyšování kvalifikace
Finanční rezerva	Odkládání peněz, redukování výdajů
Finanční nezávislost	Spoření, investování, sebezvzdělávání
Zajištění do budoucna	Spoření
Splacení dluhů	Redukování výdajů

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

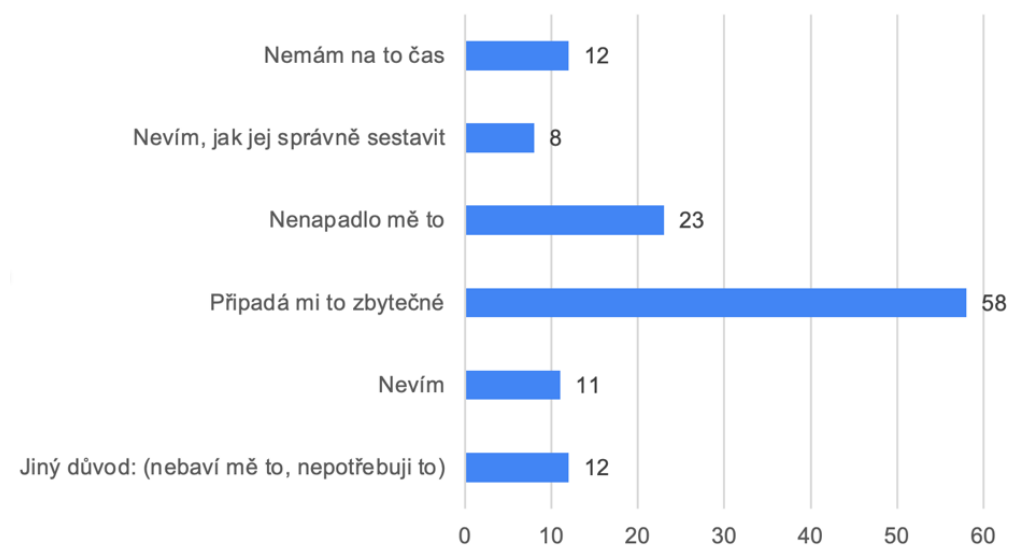
Další otázkou dotazníkového šetření bylo zjišťováno, zda si respondenti sestavují rozpočet. Nadpoloviční většina dotazovaných uvedla, že si rozpočet nesestavuje. Rozpočet si sestavuje pouhých 88 respondentů z 212.

V návaznosti na tuto otázku byly respondenti dotázáni, z jakého důvodu si rozpočet nesestavují. Odpovědět měli pouze ti, kteří uvedli, že si rozpočet nesestavují. Otázka byla polouzavřená a obsahovala následující výběr odpovědí:

- Nemám na to čas,
- Nevím, jak rozpočet správně sestavit,
- Nenapadlo mě to,
- Připadá mi to zbytečné,
- Nevím,
- Jiný důvod.

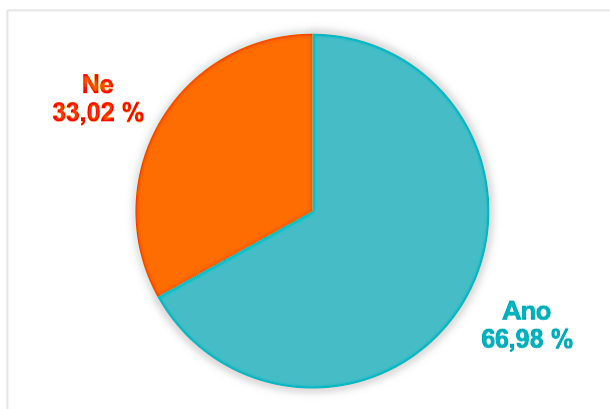
V možnosti jiný důvod mohli respondenti uvést vlastní odpověď. Tuto možnost si zvolilo celkem 12 respondentů. Nejčastějším důvodem, proč respondenti nesestavují rozpočet je, že jim to připadá zbytečné. 23 respondentů nenapadlo, že by si rozpočet mohli sestavovat. 12 dotazovaných uvedlo, že na to nemá čas. Nejméně respondentů uvedlo, že neví, jak si mají rozpočet správně sestavit. 11 dotazovaných zvolilo možnost Nevím. Odpovědi na otázku, proč respondenti nesestavují rozpočet jsou zpracovány na Obrázku 9.

Obrázek 9: Důvody nesestavování rozpočtu

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Obrázek 10: Trvalé příkazy

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Otázkou 6 bylo zjišťováno, zda mají respondenti nastavené trvalé příkazy pro jejich pravidelné výdaje. Jak je vyobrazeno na Obrázku 10, téměř 67 % respondentů má trvalé příkazy nastavené. Zbylí respondenti tuto možnost nevyužívají.

Další otázka byla zaměřena na velikost finanční rezervy respondentů. Respondenti měli za úkol představit si situaci, že přijdou o práci a nemají žádný další zdroj příjmů. Následně jim byla položena otázka, jak dlouho by dokázali platit své nutné výdaje. Na výběr dostali následující odpovědi:

- Nanejvýš týden,
- Měsíc,
- Více než měsíc,
- Tři měsíce – půl roku,
- Více než půl roku,
- Nevím.

Maximálně týden by bez svých příjmů vydrželo 6 respondentů, což byl také nejnížší počet odpovědí. Tuto variantu zvolili respondenti s nižšími příjmy, maximálně do 20 000 korun. 34 dotazovaných uvedlo, že by při výpadku příjmů dokázali splácet své nutné výdaje po dobu jednoho měsíce. Nejvíce respondentů uvedlo, že by dokázali platit své nutné výdaje více než měsíc. Jednalo se o 67 respondentů. V rozmezí tří měsíců až půl roku by vydrželo splácet své nutné výdaje při výpadku příjmů 63 dotazovaných. Platit své nutné výdaje více než půl roku by dokázalo 28 respondentů. Celkem 14 dotazovaných nemá představu, jak dlouho by v případě ztráty příjmů dokázali platit své nutné výdaje. Shrnutí jednotlivých odpovědí je vyobrazeno v níže uvedené Tabulce 10.

Tabulka 5: Dostatečnost finančních rezerv při absenci příjmů

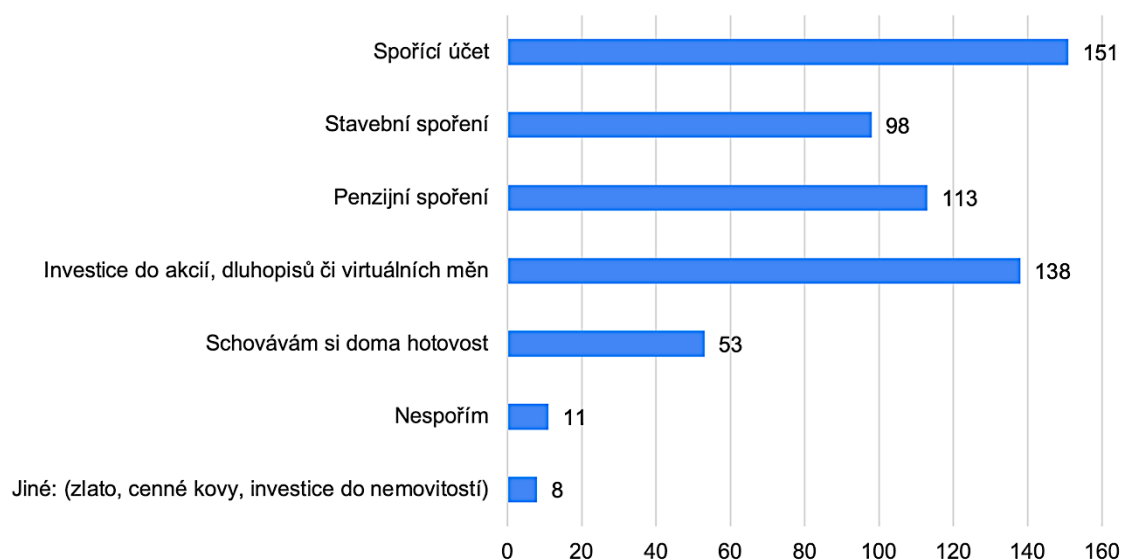
Časový úsek	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Nanejvýš týden	6	2,83
Měsíc	34	16,04
Více než měsíc	67	31,60
Tři měsíce – půl roku	63	29,72
Více než půl roku	28	13,21
Nevím	14	6,60
Σ	212	100,00

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Finanční produkty

Třetí sekce dotazníkového šetření byla zaměřena na finanční produkty a obsahovala celkem 5 otázek. První otázka z této sekce byla zaměřena na využívání spoření. V této otázce měli respondenti možnost zvolit více odpovědí. Obrázek níže zobrazuje, jaké spoření respondenti využívají či mají v plánu využívat.

Obrázek 11: Finanční produkty – spoření

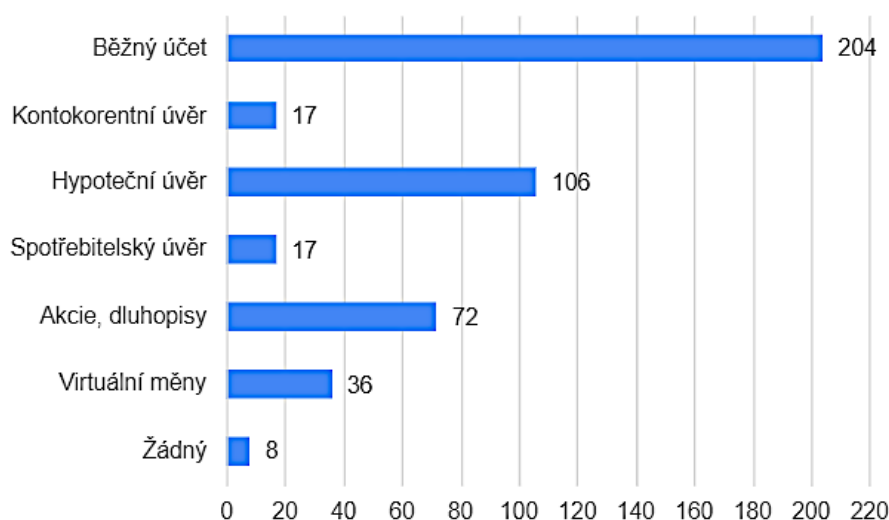

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Nejčastěji zvolenou odpovědí byl v této otázce spořicí účet, což uvedla většina respondentů. Další často volenou odpovědí byly investice do akcií, dluhopisů či virtuálních měn. Celkem 113 respondentů vlastní nebo má v plánu si zařídit penzijní spoření. Stavební spoření využívá nebo to plánuje 98 dotazovaných. Z celkového počtu 212 dotazovaných si 53 respondentů ukládá doma hotovost. Tuto volbu preferují především respondenti starší 45 let. 11 dotazovaných nespoří a 8 respondentů zvolilo možnost vlastní odpovědi. Nejčastěji se opakovala odpověď investice do cenných kovů a nemovitostí.

Druhá otázka v sekci finanční produkty byla zaměřena na využití dalších finančních produktů, zda je respondenti využívají či mají v plánu využít v budoucnu. Opět měli respondenti možnost zvolit více odpovědí. Obrázek 12 zobrazuje zvolené odpovědi.

Obrázek 12: Finanční produkty

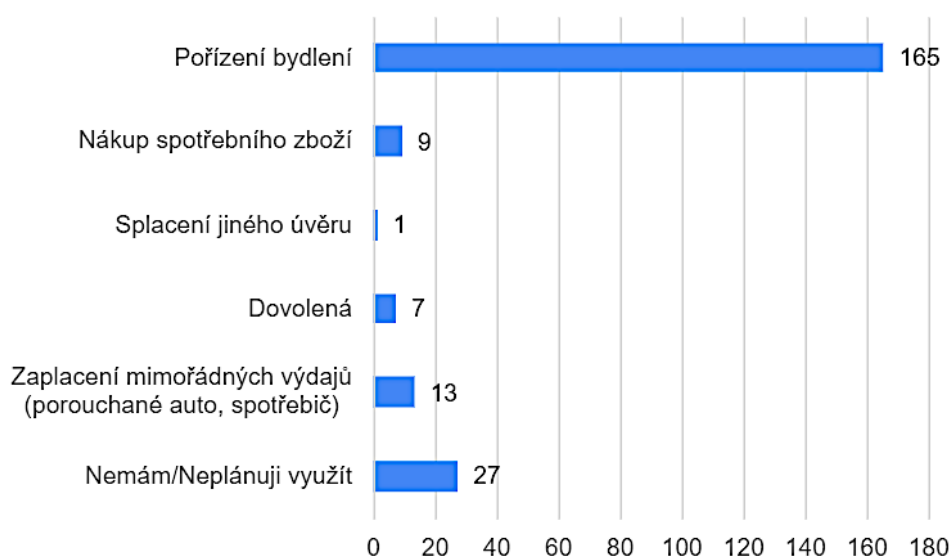

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Nejčastěji zvolenou variantou dalšího finančního produktu byl běžný účet, jež využívá či má v plánu využít 204 respondentů. Druhá nejčastější volba byl hypoteční úvěr. Akcie a dluhopisy využívá či má v plánu využít 72 respondentů. Celkem 36 respondentů si zvolilo virtuální měny. Spotřebitelský úvěr využívá nebo to má v plánu 17 respondentů. Stejný počet dotazovaných uvedlo, že využívá či má v plánu využít kontokorentní úvěr. Žádný z nabízených finančních produktů nevyužívá 8 z 212 respondentů.

Další otázka byla zaměřena na účel pořízení úvěru. V této otázce bylo opět možné zvolit více odpovědí. Z celkového počtu dotazovaných jich 165 uvedlo, že by úvěr využili na pořízení bydlení. Pro nákup spotřebního zboží by se rozhodlo využít úvěr 9 respondentů. Pro splacení jiného úvěru by si další úvěr vzal pouze 1 dotazovaný. V rámci dovolené by úvěr využilo 7 dotazovaných. 13 respondentů uvedlo, že by za pomoci úvěru zaplatili mimořádné výdaje, například porouchaný automobil nebo spotřebič. Žádný úvěr nevyužívá ani nemá v plánu využít celkem 27 respondentů. Odpovědi na otázku jsou zobrazeny na níže uvedeném obrázku.

Obrázek 13: Účel úvěru

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Následující otázkou bylo zjišťováno, zda by respondenti využili úvěr i za předpokladu nevýhodného vysokého úroku. Otázka zněla takto:

Přestavte si situaci, že se blíží Vánoce, a Vy nemáte dostatek finančních prostředků na pořízení dáreků. Vzal/a byste si v takové situaci úvěr i za předpokladu, že po jeho splacení zaplatíte o 30 % více?

Na výběr měli respondenti ze 4 odpovědí. Absolutní a relativní četnost těchto odpovědí reprezentuje následující tabulka.

Tabulka 6: Pořízení nevýhodného úvěru na vánoční dárky

Úvěr na Vánoce	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Ano, v každém případě	2	0,94
Ano, ale pouze pokud bych zvládl/a splácet	15	7,08
Ne	190	89,62
Nevím	5	2,36
Σ	212	100,00

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Z Tabulky 6 je patrné, že většina respondentů se shodovala v odpovědi, že by si úvěr za takových podmínek nezřizovala. Konkrétně se jednalo o 190 z celkových 212 respondentů. 15 respondentů odpovědělo, když úvěr využili za předpokladu, že by jej dokázali splácet. Celkem 5 respondentů neví, jak by se v této situaci zachovali. Pouze 2 dotazovaní by úvěr využili v každém případě. Tuto variantu zvolili respondenti s nižšími příjmy, než je 10 000 korun. Jeden má vzdělání středoškolské s maturitou, druhý základní.

Další otázkou bylo zjišťováno, zda si respondenti před podpisem smlouvy pečlivě pročítají její podmínky. Otázka č. 12 zněla takto:

Nyní si, prosím, představte situaci, kdy Vám bude předložena smlouva od finanční instituce (banka, pojišťovna apod.) na využití nového produktu, o který máte zájem. Jak budete postupovat při podpisu smlouvy?

Na výběr měli respondenti celkem z 6 odpovědí:

- Bez přečtení smlouvu podepíši na místě.
- Smlouvu si rychle projdu, zkontroluji nejdůležitější údaje a podepíši.
- Smlouvu si pečlivě přečtu, případně se na něco zeptám a podepíši.
- Smlouvu si odnesu domů, kde si ji v klidu projdu.
- Smlouvu si odnesu domů a poradím se s někým dalším.
- Nevím, jak bych se zachoval/a.

Nejčastěji zvolenou variantou byla možnost, že si respondenti odnesou smlouvu domů a poradí se s někým dalším. Takto by se zachovalo celkem 69 z 212 respondentů. Smlouvu by na místě s případnými dotazy podepsalo 61 respondentů. Smlouvu by si doma v klidu prošlo celkem 49 dotazovaných. 27 dotazovaných by smlouvu rychle prošlo a podepsalo na místě. 4 respondenti uvedli, že neví, jak by se v takovéto situaci zachovali a pouze 2 by smlouvu podepsali bez přečtení. Absolutní a relativní četnosti odpovědí jsou demonstrovány v následující tabulce.

Tabulka 7: Chování respondentů při podpisu smlouvy

Chování při podpisu smlouvy	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
Bez přečtení	2	0,93
Zběžné přečtení na místě	27	12,74
Pečlivé přečtení s dotazy	61	28,77
Přečtení smlouvy doma	49	23,11
Přečtení smlouvy doma s poradou	69	32,56
Nevím	4	1,89
Σ	212	100,00

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Znalostní část

Poslední sekci dotazníkového šetření byla znalostní část. Respondentům bylo položeno celkem 5 otázek. U každé otázky bylo na výběr z několika odpovědí a pouze jedna byla správná.

Pomocí první otázky byla ověřována znalost debetních a kreditních karet. Otázka zněla takto:

Jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou?

Respondenti měli na výběr celkem ze 4 odpovědí:

- A) Debetní karta se dává automaticky k běžnému účtu a slouží k čerpání vlastních zdrojů, kreditní kartu lze získat po prokázání stálého zdroje příjmů a slouží k čerpání zdrojů od banky.
- B) Mezi debetní a kreditní kartou není žádný rozdíl.
- C) Na debetní kartě není možnost po vyčerpání vlastních zdrojů využít zdrojů banky (jít do záporného zůstatku) a zároveň s kartou nelze vybírat hotovost. Kreditní karta umožňuje čerpat zdrojů banky a vybírat hotovost.
- D) Nevím.

Pro větší přehlednost v této diplomové práci jsou formulace odpovědí na znalostní otázku nahrazeny písmeny. Četnosti odpovědí na první znalostní otázku jsou prezentovány v tabulce níže.

Tabulka 8: Rozdíl mezi debetní a kreditní kartou

Znalostní otázka č. 1	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
A)	167	78,77
B)	6	2,83
C)	28	13,21
D)	11	5,19
Σ	212	100

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Správná odpověď na první znalostní otázku byla odpověď A). Z výše uvedené tabulky je patrné, že rozdíl mezi debetní a kreditní kartou znalo 167 z celkového počtu 212 respondentů. 34 respondentů odpovědělo chybně a variantu Nevím zvolilo 11 dotazovaných.

Respondenti v rámci znalostních otázek odpovídali také na dotaz zaměřený na inflaci. Jelikož byly formulace možností obsáhlejší, byly pro účely zpracování Tabulky 9 opět nahrazeny písmeny. Možné odpovědi na otázku, jak by se zhodnotily peníze na bankovním účtu v případě nárůstu inflace, byly následující:

- A) Na účtu bych měl/a více peněz, takže bych si mohl/a koupit více.
- B) Na účtu bych měl/a stejně peněz, ale mohl/a bych si koupit méně.
- C) Na účtu bych měla méně peněz, než jsem vložila.
- D) Nedošlo by k žádné změně.
- E) Nevím.

V tabulce uvedené níže jsou interpretované výsledky této otázky pomocí absolutních a relativních četností.

Tabulka 9: Odpovědi respondentů na zhodnocení peněz vlivem inflace

Znalostní otázka č. 2	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
A)	0	0,00
B)	162	76,42
C)	37	17,45
D)	6	2,83
E)	7	3,30
Σ	212	100,00

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Z výše uvedené Tabulky 9 je patrné, že většina respondentů měla povědomí o tom, jak funguje inflace. Správnou odpověď, tedy B, uvedlo 162 dotazovaných. Žádný z respondentů nevybral variantu A. Co by se stalo s penězi na bankovním účtu, pokud by došlo ke zvýšení inflace, neví 7 dotazovaných. Zbylé chybné odpovědi uvedlo 43 respondentů.

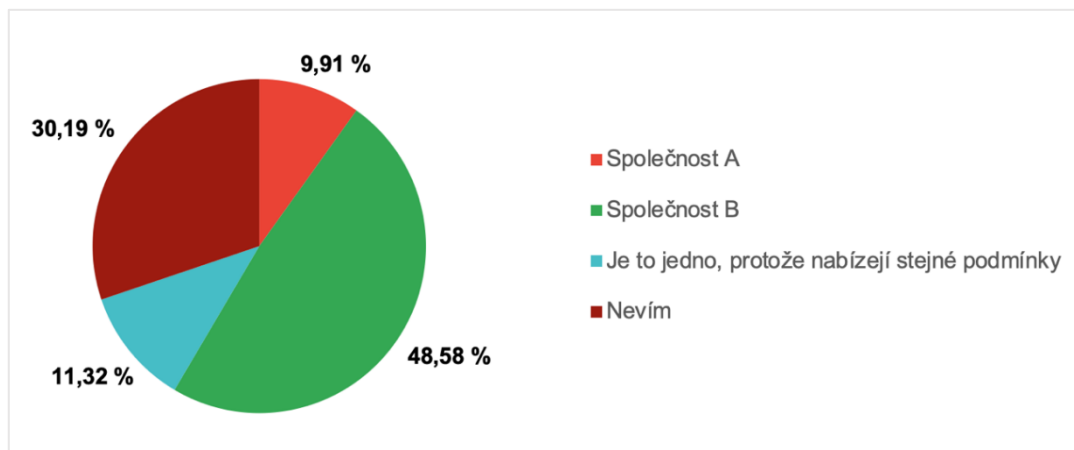
Pomocí další znalostní otázky bylo zjišťováno, jak respondenti znají finanční pojmy v rámci úvěru. Otázka zněla následovně:

Nyní si, prosím, představte situaci, kdy jdete žádat o úvěr. K dispozici máte nabídku od 2 institucí. Společnost A nabízí úvěr s úrokem 3,6 % p. a. Společnost B nabízí úvěr s RPSN 3,6 %. Jakou společnost si zvolíte?

Možné odpovědi:

- A) Společnost A,
- B) Společnost B,
- C) Je to jedno, protože nabízejí stejné podmínky,
- D) Nevím.

Obrázek 14: Odpovědi na znalostní otázku č. 3

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Správná odpověď na tuto znalostní otázku byla odpověď B. Rozdíl mezi úrokem a RPSN zná necelá polovina respondentů. Celkem 30,19 % respondentů neví, kterou variantu zvolit za správnou. 11,32 % dotazovaných se domnívá, že obě společnosti nabízejí totožné podmínky. Společnost A, jež nabízí úrok 3,6 % zvolilo téměř 10 % respondentů.

Čtvrtá otázka ze sekce znalostní část byla zaměřena na výnos z investice. Respondentům byla položena otázka:

Máte možnost investovat částku 4 000 korun. Který z nabízených výnosů byste si zvolil/a?

Na výběr měli respondenti celkem ze 4 odpovědí:

- A) 7 %,
- B) 280 korun,
- C) Je to jedno, protože se jedná o stejný výnos,
- D) Nevím.

Správnou odpověď C zvolilo celkem 123 respondentů. 7% výnos zvolilo 50 z 212 dotazovaných. Výnos ve výši 280 korun zvolilo pouze 9 respondentů. Celkem 30 dotazovaných neví, jaký vhodný výnos zvolit. Četnosti jednotlivých odpovědí jsou zobrazeny v níže uvedené tabulce.

Tabulka 10: Výnos z investované částky

Znalostní otázka č. 4	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
A)	50	23,58
B)	9	4,25
C)	123	58,02
D)	30	14,15
Σ	212	100,00

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

V poslední znalostní otázce měli respondenti za úkol zvolit správné tvrzení. Tentokrát bylo na výběr ze 3 odpovědí:

- A) Pokud mám peníze uložené doma v kasičce, neztrácejí svou hodnotu.
- B) Kontokorent znamená možnost čerpat peníze na běžném účtu, i když na něm nejsou finanční prostředky (tzv. je možné jít do mínusu).
- C) Oddlužení (osobní bankrot) znamená, že jsou veškeré dluhy zaplacený státem.

Tabulka 11: Vybraná tvrzení

Znalostní otázka č. 5	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
A)	9	4,25
B)	188	88,68
C)	15	7,08
Σ	212	100,00

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Správnou odpověď B v této otázce zvolilo nejvíce respondentů. Jednalo se o 188 respondentů. 15 respondentů se domnívá, že správné tvrzení byla odpověď C. Tvrzení, že peníze neztrácejí svou hodnotu doma v kasičce zvolilo pouhých 9 dotazovaných.

Shrnutí znalostní části

Aby byly výsledky znalostní části diplomové práce co nejvíce vypovídající, bylo za tímto účelem stanoveno bodové ohodnocení pro určení úrovně finančních znalostí. Znalostní část obsahovala celkem 5 otázek a každá správná odpověď byla ohodnocena jedním bodem.

Dle bodového ohodnocení byly zvoleny 3 úrovně finančních znalostí:

- 0 – 2 body = slabé finanční znalosti,
- 3 – 4 body = dobré finanční znalosti,
- 5 bodů = výborné finanční znalosti.

V Tabulce 12 jsou zobrazeny celkové počty bodů a kolik respondentů jednotlivých bodových ohodnocení dosáhlo.

Tabulka 12: Dosažený počet bodů

Počet bodů	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
0 – 2	37	17,45
3 – 4	131	61,79
5	44	20,75
Σ	212	100,00

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Z výše uvedené tabulky je patrné, že nadpoloviční většina respondentů má dobré finanční znalosti. Maximálního počtu bodů dosáhlo 44 dotazovaných. Naproti dobrou slabou finanční znalost lze pozorovat u 37 respondentů, kteří odpověděli správně maximálně na 2 z 5 znalostních otázek.

9.4 Odpovědi na stanovené výzkumné otázky

V této podkapitole diplomové práce bude prostřednictvím odpovědí z dotazníkového šetření zodpovězeno na zvolené specifické a obecné výzkumné otázky.

První specifická výzkumná otázka byla stanovena takto:

Jaká je spojitost mezi finančními cíli a věkem?

Tabulka 13: Stanovení finančních cílů v závislosti na věku

Věková kategorie	18–25	26–35	36–45	46–60	Nad 60
Nemá finanční cíl	28	29	11	4	4
Celkem respondentů	87	83	20	16	6
Podíl (v %)	32,18	34,94	55,00	25,00	66,67

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Jelikož bylo věkové zastoupení respondentů různé, byla vytvořena pomocná Tabulka 13, ve které je zobrazen procentní podíl odpovědí u jednotlivých věkových kategorií.

Z výše uvedené tabulky lze vyčíst, že respondenti nad 60 let si finanční cíle spíše nestanovují. Nadpoloviční většina respondentů v rozmezí 36–45 let rovněž uvedla, že nemá žádný finanční cíl. Naproti tomu 75 % respondentů zastupující věkovou kategorii 46–60 let finanční cíle mají. Tato věková kategorie nejčastěji uváděla jako svůj finanční cíl zajištění se na stáří či zabezpečit své potomky. Finanční cíl si nestanovuje 32,18 respondentů ve věkové kategorii 18–25. Ostatní v této kategorii, jež mají finanční cíl uváděli nejčastěji odpověď, že chtějí být finančně nezávislí. Respondenti ve věkové kategorii 26–35 spíše mají nějaký finanční cíl. Jednalo se především o pořízení vlastního bydlení. Necelých 35 % dotazovaných ve věku 26–35 uvedlo, že finanční cíl nemají.

Obecně lze tedy říci, že **spojitost mezi finančními cíli a věkem existuje**. Mladší respondenti chtějí být finančně nezávislí a pořídit si vlastní bydlení, generace středního věku by chtěla mít splacené své dluhy a starší respondenti si finanční cíle už nestanovují. Tyto výsledky lze porovnat s dotazníkovým šetřením MF ČR z roku 2020, kde rovněž uvádějí, že mladší generace si chce pořídit vlastní bydlení a lidé ve středním věku touží po splacení hypotéky (Zpráva z výzkumu pro Ministerstvo finanční ČR, 2020).

Druhá specifická výzkumná otázka byla stanovena následovně:

Existuje spojitost mezi tvorbou rozpočtu a sociálním statutem respondentů?

Z výsledků dotazníkového šetření bylo zjištěno, že si nadpoloviční většina dotazovaných rozpočet vůbec nesestavuje. Tento fakt potvrzuje i výzkum MF ČR z roku 2020, který toto dodává ve svých výsledcích. Respondenti, kteří uvedli, že si rozpočet sestavují, bylo celkem 88. Osoby samostatně výdělečně činné si spíše rozpočet sestavují. Tuto odpověď zvolilo 12 z 23 OSVČ. Zbylých 11 respondentů z této skupiny rozpočet nesestavuje z důvodu, že na to nemají čas nebo jim to přijde zbytečné. Ostatní skupiny mají méně početné zastoupení. Necelých 45 % respondentů v zaměstnaneckém poměru si rozpočet sestavuje. Většina zaměstnaných respondentů uvedla, že jim připadá zbytečné si sestavovat rozpočet. Celkem 8 z 20 respondentů na mateřské dovolené uvedlo, že rozpočet sestavují. Ostatní z této skupiny to nedělají. Nejčastěji uváděným důvodem u nich bylo, že je to nenapadlo nebo na to nemají čas. Ani většina studentů si rozpočet nesestavuje. Ti nejčastěji jako důvod uváděli, že je to pro ně zbytečné. Nezaměstnaní respondenti ani respondenti v důchodu nejsou nakloněni k tomu, aby rozpočet sestavovali. Důchodcům i nezaměstnaným respondentům to připadá zbytečné.

Sestavení rozpočtu v závislosti na sociálním statutu respondentů je shrnuto v tabulce uvedené níže.

Tabulka 14: Sestavení rozpočtu v závislosti na sociálním statutu respondentů

Sociální statut	Nezaměstnaný	Student	Zaměstnanec	OSVČ	Důchodce	Mateřská dovolená
Sestavují rozpočet	1	26	40	12	1	8
Celkem respondentů	4	71	89	23	5	20
Podíl (v %)	25,00	36,62	44,94	52,17	20,00	40,00

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Spíše nelze konstatovat, že sociální statut může mít vliv na skutečnost, zda si lidé rozpočet sestavují. V dnešní uspěchané době může být pro část populace časově náročné a nezajímavé věnovat pozornost svým financím a zejména sestavování svého rozpočtu. Pokud by se však této činnosti věnovali více, měli by své příjmy a výdaje více pod kontrolou a chovali by se zejména v oblasti výdajů zodpovědněji a tím by svých vytoužených finančních cílů dosáhli dříve.

Další specifická výzkumná otázka zněla takto:

Závisí schopnost respondentů vyrovnat se se situací absence příjmů na výši jejich čistého měsíčního příjmu?

Pro získání odpovědi budou využity odpovědi respondentů na otázku, jak dlouho by respondenti byli schopni splácet své nutné výdaje při výpadku příjmů z dotazníkové části diplomové práce. V souvislosti s tím bude využita identifikační otázka na čisté měsíční příjmy. Jelikož zastoupení respondentů ohledně čistého příjmu nebylo v jednotlivých sociálních skupinách konzistentní, musel být vypočítán procentní podíl jednotlivých kategorií. Pro nulovou vypovídající hodnotu byli z této otázky vyloučeni respondenti, jež nechtěli uvést svůj čistý měsíční příjem a respondenti, kteří odpověděli Nevím na otázku, jak dlouho by při výpadku příjmů dokázali splácet výdaje.

Maximálně týden by při výpadku příjmů dokázal splácet výdaje zanedbatelný počet respondentů. Měsíc by dokázala splácet své výdaje kategorie respondentů s příjmy pod 10 tisíc s 24 % zastoupením v rámci své kategorie v tomto časovém horizontu. Více než měsíc pak kategorie respondentů s příjmy 40 001 - 50 000 korun s procentním podílem 46 % v rámci své kategorie v tomto časovém horizontu. 3 až 6 měsíců by to dokázala skupina s příjmem 30 001 - 40 000 korun s procentním podílem 51,52 % v rámci této skupiny. Více než půl roku by dokázala splácet své výdaje kategorie respondentů s příjmy 50 001 – 60 000 korun. Totéž se domnívá i část respondentů z kategorie s příjmy do 10 000 korun. Obě kategorie s procentním podílem 17,95 % v rámci své skupiny v tomto časovém horizontu.

Pro přehlednější interpretaci výsledků byla vytvořena Tabulka 15.

Tabulka 15: Časový úsek v závislosti na výši čistých měsíčních příjmů

Výše příjmů	<10 000	10 000 –20 000	20 001 –30 000	30 001 –40 000	40 001 –50 000	50 001 –60 000	>60 000
Nanejvýš týden	1	2	0	1	0	0	0
Celkem respondentů	39	50	46	33	17	6	10
Podíl (v %)	2,56	4,00	0	3,03	0	0	0
Měsíc	8	12	8	4	1	0	0
Celkem respondentů	39	50	46	33	17	6	10
Podíl (v %)	20,51	24,00	17,39	12,12	5,88	0	0
Více než měsíc	7	12	14	8	11	3	6
Celkem respondentů	39	50	46	33	17	6	10
Podíl (v %)	17,95	24,00	30,43	24,24	64,71	50,00	60,00
3 – 6 měsíců	10	14	14	17	3	2	2
Celkem respondentů	39	50	46	33	17	6	10
Podíl (v %)	25,64	28,00	30,43	51,52	17,65	33,33	20,00
Více než půl roku	7	8	8	2	2	0	1
Celkem respondentů	39	50	46	33	17	6	10
Podíl (v %)	17,95	16,00	17,39	6,06	11,76	17,95	10,00

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Z interpretovaných výsledků lze vyvodit, že **schopnost respondentů vyrovnat se se situací při absenci příjmů nijak nesouvisí s výší jejich příjmů**. Za zmínku stojí, že většina respondentů se domnívá, že zvládne své výdaje při absenci příjmu splácet od 3 měsíců výše.

Následující specifická výzkumná otázka byla zaměřena na oblast spoření.

Je ochota respondentů spořit spojena s věkem?

Z výsledků dotazníkového šetření je patrné, že pouhých 11 respondentů (5,19 %) nespoří. V každé skupině respondentů byl minimálně jeden, který zvolil tuto variantu, vyjma respondentů skupiny 45-60 let. Toto odpovídá i problematice stanovení si finančních cílů. Právě respondenti z věkové kategorie 45-60 mají nejčastěji za finanční cíl zabezpečení se na stáří či finančně zajistit své děti. Je proto logické, že právě tato věková kategorie spoření využívá. Skupina s největším procentním podílem, která nespoří, byla nad 60 let, jednalo se o 33,33 %. Je zde ovšem patrné, že i v této skupině většina respondentů spoří.

Ochota respondentů spořit tedy dle získaných výsledků s věkem nesouvisí.

Specifická otázka č. 5 byla stanovena následovně.

Jaká je schopnost respondentů orientovat se v obchodních podmínkách produktů nabízených finančními institucemi?

Pro vyhodnocení této otázky byly využity výsledky odpovědí dvou otázek z dotazníkového šetření. Jedna otázka byla zaměřena na nabídku nevýhodného úvěru a druhá na znalost finančních pojmů v rámci úvěru.

Odpovědi na otázku zaměřenou na nabídku nevýhodného úvěru (30% úrok) byly téměř jednoznačné. Celkem 91,04 % dotazovaných se shodlo, že by si úvěr za stanovených podmínek nezřídila, jelikož se jednalo o velmi nevýhodnou nabídku. Zbývajících 8,96 % by nad tím uvažovalo nebo neví, jak se v této situaci zachovat.

Druhou otázkou bylo zjišťováno, zda respondenti znají pojem RPSN a jak se liší od výše úrokové sazby. Jednalo se o jednu ze znalostní otázek, na kterou správnou odpověď znala necelá polovina respondentů. 51,42 % respondentů odpověděla chybně nebo neznala správnou odpověď.

Z uvedených výsledků lze odvodit, že se respondenti v podmínkách spíše orientují.

Specifická výzkumná otázka č. 6 má následující znění:

Jaká je obezřetnost respondentů při podpisu smlouvy k finančnímu produktu?

Drtivá většina respondentů odpověděla, že si smlouvu před jejím podepsáním pečlivě pročtou, ať už na místě, v klidu doma nebo se poradí s někým dalším. Méně obezřetných respondentů si smlouvu v rychlosti pouze prohlédne. Necelé 1 % respondentů smlouvu podepíše i bez přečtení a 1,89 % neví, jak by se před podpisem smlouvy zachovali.

Celkově lze konstatovat, že respondenti jsou obezřetní a jsou si vědomi rizik spojených s podpisem smlouvy.

Předposlední specifická výzkumná otázka je zaměřena na znalost pojmu inflace. Otázka byla formulována následovně.

Jaké povědomí mají respondenti o vlivu inflace na zhodnocení peněžních prostředků v závislosti na svém vzdělání?

Respondenti byli v dotazníkovém šetření dotazováni, co se stane s penězi na bankovním účtu, pokud dojde ke zvýšení inflace. Jednalo se o jednu ze znalostních otázek. Více než tři čtvrtiny respondentů znalo správnou odpověď a mají tedy povědomí o vlivu inflace na jejich finance uložené na bankovním účtu.

Na tuto otázku neznal správnou odpověď pouze jeden respondent se základním vzděláním. Respondenti se středoškolským vzděláním bez maturity zvolili správnou odpověď ve 45,45 % případů. 54,55 % jich odpovědělo chybně.

Respondentů, kteří dosáhli středoškolského vzdělání s maturitou, odpovědělo správně 54 ze 73 dotazovaných což je 73,97 %. Ve skupině respondentů s vyšším odborným vzděláním většina 81,36 % odpověděla správně. Pouze 2 respondenti zvolili chybnou odpověď. A 77,78 % vysokoškolsky vzdělaných respondentů má povědomí o tom, jak funguje inflace.

Volba správné odpovědi v závislosti na vzdělání respondentů jsou prezentovány v Tabulce 16.

Tabulka 16: Správná odpověď na znalostní otázku v závislosti na vzdělání

Vzdělání	Základní	SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	Vyšší odborné	Vysokoškolské
Správná odpověď	0	5	54	7	96
Celkem respondentů	1	11	73	9	118
Podíl (v %)	0	45,45	73,97	81,36	77,78

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Z uvedených výsledků vyplývá, že závislost mezi mírou znalosti vlivu inflace a úrovní dosaženého vzdělání v rámci dané skupiny se **potvrdila**.

Poslední identifikační otázka byla zaměřena na finanční znalosti a zněla následovně.

Existuje spojitost mezi finančními znalostmi a úrovní vzdělání respondentů?

Jak již bylo uvedeno ve výsledcích dotazníkového šetření, jednotlivé znalostní otázky byly bodově ohodnoceny. Každá správná odpověď byla ohodnocena jedním bodem, maximální počet bodů byl 5. Na základě dosaženého počtu bodů byly stanoveny tyto úrovně finančních znalostí:

- 0 – 2 body = slabé finanční znalosti
- 3 – 4 body = dobré finanční znalosti
- 5 bodů = výborné finanční znalosti

Dosažená úroveň finančních znalostí v závislosti na vzdělání respondentů je uvedena v následujících tabulkách.

Tabulka 17: Slabé finanční znalosti v závislosti na vzdělání

Vzdělání	Základní	SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	Vyšší odborné	Vysokoškolské
Slabé FZ	1	5	14	4	13
Celkem respondentů	1	11	73	9	118
Podíl (v %)	100,00	45,45	19,18	44,44	11,02

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Tabulka 18: Dobré finanční znalosti v závislosti na vzdělání

Vzdělání	SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	Vyšší odborné	Vysokoškolské
Dobré FZ	6	44	5	76
Celkem respondentů	11	73	9	118
Podíl (v %)	54,55	60,27	55,56	64,41

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Tabulka 19: Výborné finanční znalosti v závislosti na vzdělání

Vzdělání	SŠ s maturitou	Vysokoškolské
Výborné FZ	15	29
Celkem respondentů	73	118
Podíl (v %)	20,55	24,58

Zdroj: vlastní zpracování, 2022

Pro přehlednost získaných závěrů byly zpracovány 3 tabulky dle jednotlivých stanovených úrovní finančních znalostí. Slabé finanční znalosti má respondent se základním vzděláním, který nedokázal odpovědět ani na jednu otázku správně. Dále se slabá úroveň finančních znalostí projevuje nejvíce u respondentů se středoškolským vzděláním bez maturity a respondentů s vyšším odborným vzděláním. Dobrou finanční znalost, která byla stanovena v rozmezí dosažených bodů 3-4, má většina respondentů ve všech kategoriích kromě základního vzdělání. Odpovědět správně na všechny znalostní otázky a získat tak plný počet 5 bodů dokázalo 15 ze 73 respondentů (20,55 %), jejichž vzdělání je středoškolské s maturitou a 29 ze 118 respondentů s vysokoškolským vzděláním (24,58 %).

I když bodové ohodnocení skupiny respondentů s vyšším odborným vzděláním bylo nižší, než u skupiny se středoškolským vzděláním s maturitou, bylo z větší části potvrzeno, že úroveň dosaženého vzdělání má vliv na úroveň finančních znalostí.

V závěru této podkapitoly budou zodpovězeny obecné výzkumné otázky:

- Jaká je úroveň finančních znalostní populace?
- Jsou lidé ekonomicky odpovědní?

Z vyhodnocených výsledků šetření bylo zjištěno, že úroveň finančních znalostí populace je uspokojivá. Všeobecně se dá říci, že osoby s vyšším vzděláním mají vyšší finanční povědomí. Lépe se orientují ve finančních pojmech jako je RPSN a úroková sazba. Mají jasnou představu o tom, jaký vliv má zvýšená inflace na jejich finance na bankovních účtech. V případě nutnosti získání finančních prostředků od bankovních, případně nebankovních institucí do svého rozpočtu, rozpoznají nevýhodné úvěry. Umí se rozhodnout, jak výhodně investovat své peníze. Osoby s nižším vzděláním vykazují horší úroveň finančních znalostí. Stejný závěr byl odvozen z výzkumu MF ČR v roce 2020, kde bylo uvedeno, že horší stupeň znalostí mají lidé s nižším vzděláním.

Druhá obecná otázka se zaměřila na ekonomickou odpovědnost. Z dotazníkového šetření vyplývá, že většina respondentů využívá různé formy spoření. Rovněž obezřetnost při uzavírání smluv je vyšší, lidé jsou ostražití, aby neuzavřeli pro ně nevýhodné úvěry, půjčky nebo pojištění. Jisté rezervy lze najít v oblasti sestavování finančního rozpočtu. Většina respondentů uvedla, že rozpočet nesestavuje, protože to považují za zbytečné a časově náročné. Shodný výsledek byl nalezen také ve výzkumu MF ČR z roku 2020. Z výše zjištěných odpovědí respondenti spíše vykazují ekonomickou odpovědnost.

Ke zlepšení finanční situace respondentů by přispěla větší vůle tvořit finanční rozpočet a snaha o jeho dodržování. To by mělo pozitivní dopad na jejich ekonomickou situaci a dříve by dosáhly svých finančních cílů. Při dobrém finančním povědomí by se vyvarovali uzavírání pro ně nevýhodných úvěrů a půjček, což by mělo negativní dopad na jejich ekonomickou situaci. Lidé se pak snadno ocitnou v dluhové pasti, ze které je náročné se dostat.

9.5 Dopady finanční gramotnosti na rozhodování osob v kontextu dotazníkového šetření

Poslední podkapitola diplomové práce je zaměřena na dopady finanční gramotnosti na rozhodování osob s využitím získaných výsledků provedeného dotazníkového šetření.

Prostřednictvím vyhodnocených výsledků bylo zjištěno, že respondenti mají uspokojivou úroveň finančních znalostí a jsou spíše ekonomicky odpovědní. Snaží se dosáhnout svých finančních cílů mimo jiné samostudiem v oblasti financí. Udržují si také dostatečně vysokou finanční rezervu. Veškeré tyto aspekty mohou mít pozitivní dopad na jejich rozhodování. Dovedou efektivně hospodařit s penězi, rozliší výhodný úvěr či půjčku, nebo kam investovat své peníze, aby jejich investice byla efektivní. Lze tedy předpokládat, že v případě uzavření úvěru či půjčky u bankovní nebo nebankovní instituce budou postupovat zodpovědně a dokáží úvěr nebo půjčku včas splácet. V případě výpadku příjmů situaci zvládnou díky dostatečně velké finanční rezervě a nemusí se obávat snížení životní úrovně.

Pokud by populace vykazovala spíše slabou až nulovou finanční gramotnost, vedlo by to k dopadům negativním. Lidé by uzavírali pro ně nevýhodné půjčky i úvěry. Mohli by se dostat do situace, kdy nemají na splacení finančních závazků a snadno by se tak ocitli v dluhové pasti. Špatné rozhodování by mohlo vést například k exekucím.

Pozitivní je zjištění, že se lidé za účelem splnění svých finančních cílů snaží sami vzdělávat. Finanční vzdělávání by také mělo v dnešní době být nedílnou součástí výuky na základních a středních školách. O to mnohé instituce usilují právě z důvodu, aby se předešlo již zmíněným negativním dopadům, jako je zadlužení nebo osobní bankrot. Cílem je také aktivní a odpovědná účast populace na finančním trhu nebo její zajištění na stáří. Důležité je také, aby i rodiče vedli své děti k finanční gramotnosti. Ve chvíli, kdy finančně negramotný rodič nemá potřebné znalosti, které by mohl předat svým dětem, vzniká pro ně potenciální riziko do budoucna. Nedostatečné finanční znalosti rodičů mohou mít tedy negativní dopad na budoucnost dětí.

Závěr

Oblast financí je velmi široká a složitá. Vyznat se v pojmech může být pro lidi náročné, ať už z hlediska času nebo přemíry složitých informací, které jsou s touto problematikou spojené. Bankovní i nebankovní společnosti nabízejí na finančním trhu nepřeberné množství produktů, v nichž je těžké se orientovat. Tím může docházet k averzi se více sebevzdělávat ve finanční oblasti. Proto by se měl stát ještě více zaměřit nejen na koncepci finanční gramotnosti na školách, ale v neposlední řadě na finanční gramotnost rodin, které jsou stejně důležitou součástí budování finančního povědomí dětí jako školy. Problémem však je, že často ani rodiče nejsou v této oblasti sami vzděláni, a dětem pak nemají co v této oblasti předat. Není výjimkou, že i rodiny jsou vlivem základní neznalosti pojmů a nízkého finančního povědomí v exekučních řízeních. Takové rodiny často nemají elementární povědomí o řízení svých financí a snadno se tak dostanou do dluhové spirály, ze které je pak náročné se dostat zpět na svůj standard.

Cílem této diplomové práce bylo identifikovat současný stav finanční gramotnosti v České republice. Dílčím cílem bylo posoudit finanční gramotnost v České republice a její dopady na rozhodování osob s využitím dotazníkového šetření.

V teoretické části práce byla nejprve charakterizována finanční gramotnost včetně jejích jednotlivých složek. Následovalo objasnění oblasti ochrany spotřebitele, kde bylo uvedeno doporučení, jak by se měli lidé zachovat, než uzavřou smlouvu s jistou finanční institucí. Poté následovala problematika finančního plánování, kde bylo nastíněno, jak si stanovit své cíle, proč sestavovat finanční plán a k čemu slouží likvidní rezerva. Dále se teoretická část práce zaměřila na aktivní a pasivní bankovní obchody, investice a pojištění. V rámci finanční gramotnosti bylo zmíněno také finanční vzdělávání, které se snaží vybrané instituce zajistit pro různé věkové kategorie, a zároveň také finanční poradenství sloužící lidem, kteří mají zájem o pomoc řídit své finance. Závěr teoretické části práce seznamuje s problematikou zadlužení a s dopady, které mohou nastat při nesprávném zacházení s financemi, jako je exekuce či osobní bankrot.

Pro zpracování praktické části diplomové práce byl vytvořen strukturovaný dotazník. V úvodu této části bylo vymezeno, co bylo cílem dotazníkového šetření, a sice posoudit finanční gramotnost obyvatel a jejich ekonomickou odpovědnost. Před seznámením s výsledky dotazníku byla popsána metodika dotazníkového šetření a stanoveny obecné a specifické výzkumné otázky. Dotazníkové šetření probíhalo jeden měsíc formou online formuláře a celkem jej vyplnilo 212 respondentů.

Výsledky jednotlivých otázek dotazníkového šetření byly popsány a sloužily dále k zodpovězení specifických a obecných výzkumných otázek. Obecně z výsledků dotazníkového šetření bylo zjištěno, že respondenti s vyšší úrovní vzdělání vykazují lepší finanční znalosti než respondenti s nižším vzděláním. Dále bylo zjištěno, že se lidé spíše chovají ekonomicky odpovědně. K upevnění finanční situace respondentů by, jak už bylo uvedeno, přispěla tvorba finančního rozpočtu a snaha o jeho dodržování. To by mělo pozitivní dopad na jejich ekonomickou situaci a dříve by dosáhly svých finančních cílů.

Seznam literatury

Monografie

- Balabán Z. (2009). *Slabikář finanční gramotnosti. Učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. Praha, Česko: COFET, a. s.
- Brázdilová, P (2010). *Finanční gramotnost ve školách Zlínského kraje – Modul 3 Možnosti investování a spoření*. Zlín, Česko: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
- Buchta, M. (2007). *Mikroekonomie pro magisterské studium*. Pardubice, Česko: Univerzita Pardubice
- Hanák, R. (2010). *Finanční gramotnost ve školách Zlínského kraje – Modul 2 Spotřebitel a jeho chování v oblasti financí*. Zlín, Česko: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
- Kantnerová, L. (2016). *Základy bankovníctví. Teorie a praxe*. Praha, Česko: C. H. Beck
- Kociánová, H. (2012). *Finanční gramotnost v kostce aneb co Vás neměl kdo naučit*. Ostrava, Česko: ANAG
- Kozel, R., Mynářová, L. & Svobodová, H. (2011). *Moderní metody a techniky marketingového výzkumu*. Praha, Česko: Grada
- Ministerstvo financí (2020). *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0*. Praha, Česko: Ministerstvo financí
- Ministerstvo financí (2007). *Strategie finančního vzdělávání*. Praha, Česko: Ministerstvo financí
- Ministerstvo financí (2020). *Zpráva z výzkumu pro Ministerstvo financí ČR*. Praha, Česko: Ministerstvo financí
- Plíva, S., Elek, Š., Liška, P., Marek, K. (2009). *Bankovní obchody*. Praha, Česko: ASPI
- Punch, K. (2008). *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha, Česko: Porál.
- Soukal, I., Hedvičáková M., Sokolová, M., Dittrichová, M., Ptáčková, J., Soukalová, S. (2015). *Ekonomická gramotnost*. Hradec Králové, Česko: Univerzita Hradec Králové
- Svoboda, M., Horváth D., Linnertová, D., Málek, P., Mokrička, P. Oškrdalová, G., Sponer, M., Šikulová, M. (2009). *Základy financí*. Brno: Česko: Masarykova univerzita

Syrový, P., & Tyl, T. (2014). *Osobní finance řízení financí pro každého – 2. aktualizované vydání*. Praha, Česko: Grada

Ševčík, K., Janko, T. (2017). *Komparativní analýza standardů finanční gramotnosti v České republice a ve vybraných zahraničních státech*. Brno, Česko: Institut výzkumu školního vzdělávání

Škvára, M. (2011). *Finanční gramotnost*. Praha, Česko: Ing. Miroslav Škvára

Internetové zdroje

Česká bankovní asociace, (2021). *Finanční vzdělávání*. Dostupné 14. 2. 2021 z <https://www.financnivzdelavani.cz/svet-financi/bankovnictvi/bankovni-produkty/stavebni-sporeni/stavebni-sporeni>

Česká bankovní asociace, (2021). *Finanční vzdělávání*. Dostupné 15. 2. 2021 z <https://www.financnivzdelavani.cz/svet-financi/bankovnictvi/bankovni-produkty/hypotecni-uver/ucelovy-hypotecni-uver>

Česká bankovní asociace, (2021). *Finanční vzdělávání*. Dostupné 5. 4. 2021 z <https://www.financnivzdelavani.cz/kdo-jsme>

Česká bankovní asociace, (2021). *Finanční vzdělávání*. Dostupné 10. 4. 2021 z <https://www.financnivzdelavani.cz/jak-na-to/zlomove-situace/exekuce/exekucni-titul>

Česká bankovní asociace, (2021). *Finanční vzdělávání*. Dostupné 10. 4. 2021 z <https://www.financnivzdelavani.cz/jak-na-to/zlomove-situace/oddluzeni/ukonceni-oddluzeni>

CFI Education Inc., (2020). *CFI Become a World-Class Financial Analyst*. Dostupné 25.2. z <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/knowledge/other/smart-goal/>

ČNB, (2021). *Česká národní banka*. Dostupné 10. 3. 2021 z <https://www.cnb.cz/cs/casto-kladene-dotazy/Co-to-je-inflace/>

ČNB, (2021). *Česká národní banka*. Dostupné 15. 3. 2021 z <https://www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/>

ČNB, (2021). *Česká národní banka*. Dostupné 15. 3. 2021 z <https://www.cnb.cz/cs/bankovky-a-mince/mobilni-aplikace-ceske-penize/>

ČNB, (2021). *Česká národní banka*. Dostupné 17. 3. 2021 z <https://www.cnb.cz/cs/menova-politika/mp-nastroje/>

ČNB, (2021). *Česká národní banka*. Dostupné 28. 3. 2021 z <https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/ochrana-spotrebitele/desatero-spotrebitele/>

ČNB, (2021). *Česká národní banka*. Dostupné 28. 3. 2021 z <https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/ochrana-spotrebitele/agresivni-obchodni-praktika/>

ČNB, (2022). *Česká národní banka*. Dostupné 2. 4. 2022 z <https://www.cnb.cz/cs/verejnost/servis-pro-media/autorske-clanky-rozhovory-s-predstaviteli-cnb/Guverner-k-inflaci-na-CT24/>

Creative Commons, (2021). *Finanční gramotnost aneb Proč se finančně vzdělávat?*. Dostupné 12. 2. 2021 z <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty>

Creative Commons, (2021). *Finanční gramotnost aneb Proč se finančně vzdělávat?*. Dostupné 8. 4. 2021 z <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2020/mereni-financni-gramotnosti-2020-3302>

Creative Commons, (2021). *Finanční gramotnost aneb Proč se finančně vzdělávat?*. Dostupné 12. 4. 2021 z <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pojisteni/pojisteni-obecne>

DataLife a.s. (2020). *DataLife*. Dostupné 16. 4. 2021 z <https://www.datalife.cz/jak-poznat-dobreho-financniho-poradce/>

European Commission, (2021). *European Commission. An official EU website*. Dostupné 17.3.2021 z https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/euro-area/enlargement-euro-area/convergence-criteria-joining_en

Finanční správa, (2021). *Finanční zpráva*. Dostupné 3. 3. 2021 z <https://www.financnisprava.cz/cs/dane/dane/dan-z-pridane-hodnoty>

Fincentrum & Swiss Life Select a.s., (2021). *Investujeme.cz*. Dostupné 30. 4. 2021 <https://www.investujeme.cz/clanky/financni-gramotnost-od-zakladni-skoly-ale-jak/>

Fincentrum & Swiss Life Select a.s., (2021). *Investujeme.cz*. Dostupné 16. 4. 2021 z <https://www.investujeme.cz/clanky/proc-je-dobre-mit-sveho-financniho-poradce/>

Hypoteční kalkulačka, (2021). *Hypoteční kalkulačka*. Dostupné 15. 2. 2021 z <https://www.hypotecnikalkulacka.cz/informace-o-hypotekach/jake-doklady-jsou-potreba-pro-ziskani-hypoteky>

Internet Info, s.r.o., (2021). *Finance.cz*. Dostupné 15. 2. 2021 z <https://www.finance.cz/bydleni/hypoteky/abeceda-hypotek/hypotecni-zastavni-listy/>

Milan Kábrt, (2021). *Aplikovaná statistika. Test Chí-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce*. Dostupné 30. 4. 2021 z <http://www.milankabrt.cz/testNezavislosti/>

National Financial Educators Council, (2020). *National Financial Educators Council*. Dostupné 12.2.2021 z <https://www.financialeducatorscouncil.org/financial-literacy-definition/>

Top-in.cz, a.s., (2021). *Banky.cz*. Dostupné 15. 2. 2021 z <https://www.banky.cz/hypotecni-slovník/australska-hypoteka/>

Zákony

Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance

Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách

Zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech

Zákon č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti

Zákon č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů

Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele

Seznam tabulek

Tabulka 1: Věková struktura respondentů	45
Tabulka 2: Dosažené vzdělání respondentů	45
Tabulka 3: Čisté měsíční příjmy respondentů.....	47
Tabulka 4: Finanční cíle respondentů a způsoby jejich realizace	49
Tabulka 5: Dostatečnost finančních rezerv při absenci příjmů	52
Tabulka 6: Pořízení nevýhodného úvěru na vánoční dárky	55
Tabulka 7: Chování respondentů při podpisu smlouvy.....	56
Tabulka 8: Rozdíl mezi debetní a kreditní kartou	57
Tabulka 9: Odpovědi respondentů na zhodnocení peněz vlivem inflace.....	58
Tabulka 10: Výnos z investované částky	60
Tabulka 11: Vybraná tvrzení.....	60
Tabulka 12: Dosažený počet bodů	61
Tabulka 13: Stanovení finančních cílů v závislosti na věku	62
Tabulka 14: Sestavení rozpočtu v závislosti na sociálním statutu respondentů.....	63
Tabulka 15: Časový úsek v závislosti na výši čistých měsíčních příjmů.....	65
Tabulka 16: Správná odpověď na znalostní otázku v závislosti na vzdělání.....	68
Tabulka 17: Slabé finanční znalosti v závislosti na vzdělání.....	68
Tabulka 18: Dobré finanční znalosti v závislosti na vzdělání.....	69
Tabulka 19: Výborné finanční znalosti v závislosti na vzdělání.....	69

Seznam obrázků

Obrázek 1: Proces bezhotovostního platebního styku	14
Obrázek 2: Finanční plán	21
Obrázek 3: Magický trojúhelník investování.....	29
Obrázek 4: Dělení pojištění	31
Obrázek 5: Vztahy mezi poskytovateli a příjemci finančního vzdělávání	35
Obrázek 6: Harmonogram dotazníkového šetření	43
Obrázek 7: Sociální statut respondentů	46
Obrázek 8: Finanční cíle respondentů	48
Obrázek 9: Důvody nesestavování rozpočtu	50
Obrázek 10: Trvalé příkazy	51
Obrázek 11: Finanční produkty – spoření.....	52
Obrázek 12: Finanční produkty	53
Obrázek 13: Účel úvěru	54
Obrázek 14: Odpovědi na znalostní otázku č. 3	59

Seznam zkratk

ČNB – Česká národní banka
HZL – hypoteční zástavní listy
LTV – loan to value
MF ČR – Ministerstvo financí České republiky
MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OSVČ – osoba samostatně výdělečně činná
PMR – povinné minimální rezervy
RPSN – roční procentní sazba nákladů

Seznam příloh

Příloha I: Strukturovaný dotazník

Příloha I: Strukturovaný dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Kateřina Novotná a jsem studentkou Fakulty ekonomické na Západočeské univerzitě v Plzni.

Tímto bych Vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku, který slouží jako podklad k mé diplomové práci na téma Finanční gramotnost a její dopady na rozhodování osob. Dotazník obsahuje celkem 21 otázek a jeho vyplnění Vám nezabere více než 10 minut. Je zcela anonymní a získané výsledky budou sloužit pouze pro vypracování diplomové práce.

Předem Vám moc děkuji za odpovědi a Váš čas.

Sekce 1: Finanční plánování:

1. Máte nějaké finanční cíle?

- Ano
- Ne

2. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a ano, jaký je Váš finanční cíl?

Otevřená otázka

3. Co děláte pro splnění Vašeho finančního cíle?

Otevřená otázka

4. Sestavuje Vaše domácnost rodinný rozpočet?

- Ano
- Ne

5. Pokud jste na předchozí otázku odpověděl/a Ne, z jakého důvodu rozpočet nesestavujete?

- Nemám na to čas
- Nevím, jak jej správně sestavit
- Nenapadlo mě to
- Připadá mi to zbytečné
- Nevím
- Jiný důvod: _____

6. Máte nastavené trvalé příkazy pro pravidelné výdaje?

- Ano
- Ne

7. Představte si situaci, že byste přišel/přišla o práci a neměl/a žádné další zdroje příjmů. Jak dlouho byste dokázal/a platit nezbytné výdaje?

- Nanejvýš týden
- Měsíc
- Více než měsíc
- Tři měsíce – půl roku
- Více než půl roku
- Nevím

Sekce 2: Finanční produkty:

8: Které z následujících spoření využíváte či plánujete využít v budoucnu?

- Spořicí účet
- Stavební spoření
- Penzijní připojištění
- Investice do akcií, dluhopisů či virtuálních měn
- Schovávám si doma hotovost
- Nespořím
- Jiné: _____

9: Které z následujících finančních produktů využíváte či plánujete využít v budoucnu?

- Běžný účet
- Kontokorentní úvěr
- Hypoteční úvěr
- Spotřebitelský úvěr
- Akcie a dluhopisy
- Virtuální měny
- Žádný

10: V případě, že využíváte či máte v plánu využití úvěrový produkt, za jakým účelem jste si jej sjednal/anebo máte v plánu sjednat?

- Pořízení bydlení
- Nákup spotřebního zboží nebo služeb
- Splacení jiného úvěru
- Dovolená
- Zaplacení mimořádných výdajů (porouchané auto, spotřebič apod.)
- Jiný důvod: _____

11: Představte si situaci, že se blíží Vánoce a Vy nemáte dostatek finančních prostředků na pořízení dárků. Vzal/a byste si v takové situaci úvěr i za předpokladu, že po jeho splacení zaplatíte o 30 % více?

- Ano, v každém případě
- Ano, ale pouze pokud bych zvládl/a splácet
- Ne
- Nevím

12: Nyní si, prosím, představte situaci, kdy Vám bude předložena smlouva od finanční instituce (banka, pojišťovna apod.) na využití nového produktu, o který máte zájem. Jak budete postupovat při podpisu smlouvy?

- Bez přečtení smlouvu podepíšu na místě
- Smlouvu si rychle projdu, zkontroluji nejdůležitější a podepíšu
- Smlouvu si pečlivě přečtu, případně se na něco zeptám a podepíšu
- Smlouvu si odnesu domů, kde si ji v klidu projdu
- Smlouvu si odnesu domů a poradím se s někým dalším
- Nevím, jak bych se zachoval/a

Sekce 3: Znalostní část

13. Jaký je rozdíl mezi debetní a kreditní kartou?

- Debetní karta se dává automaticky k běžnému účtu a slouží k čerpání vlastních zdrojů, kreditní kartu lze získat po prokázání stálého zdroje příjmů a slouží k čerpání zdrojů od banky.
- Na debetní kartě není možnost po vyčerpání vlastních zdrojů využít zdrojů banky (jít do záporného zůstatku) a zároveň s kartou nelze vybírat hotovost. Kreditní karta umožňuje čerpat zdrojů banky a vybírat hotovost.
- Mezi debetní a kreditní kartou není žádný rozdíl.
- Nevím

14. Představte si situaci, že došlo ke zvýšení inflace. Jak by se hodnotily peníze, které máte na svém bankovním účtu?

- Na účtu bych měl/a více peněz, takže bych si mohl/a koupit více.
- Na účtu bych měl/a stejně peněz, ale mohl/a bych si koupit méně.
- Na účtu bych měl/a méně peněz, než jsem vložil/a.
- Nedošlo by k žádné změně.
- Nevím

15. Nyní si, prosím, představte situaci, kdy jdete žádat o úvěr. K dispozici máte nabídku od 2 institucí. Společnost A nabízí úvěr s 3,6 % p. a. Společnost B nabízí úvěr s RPSN 3,6 %. Jakou společnost zvolíte?

- Společnost A
- Společnost B
- Je to jedno, protože nabízejí stejné podmínky
- Nevím

16. Máte možnost investovat částku 4 000 korun. Který z nabízených výnosů byste si zvolila?

- 7 %
- 280 korun
- Je to jedno, protože se jedná o stejný výnos
- Nevím

16. Vyberte, prosím, správné tvrzení:

- Pokud mám peníze uložené doma v kasičce, neztrácejí svou hodnotu
- Kontokorent znamená možnost čerpat peníze na běžném účtu, i když na něm nejsou finanční prostředky (tzv. je možné jít „do mínusu“)
- Oddlužení (osobní bankrot) znamená, že jsou veškeré dluhy zaplacený státem

Sekce 4: Identifikační údaje

18. Uveďte prosím Váš věk:

- 18–25
- 26–35
- 36–45
- 46–60
- více než 60

19. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Základní
- Středoškolské bez maturity
- Středoškolské s maturitou
- Vyšší odborné
- Vysokoškolské

20. Jaký je Váš sociální statut?

- Nezaměstnaný
- Student
- Zaměstnanec
- OSVČ
- Důchodce
- Mateřská dovolená

21. Jaké jsou Vaše osobní čisté měsíční příjmy?

- Méně než 10 000
- 10 000 – 20 000
- 20 001 – 30 000
- 30 001 – 40 000
- 40 001 – 50 000
- 50 001 – 60 000
- Více než 60 tisíc
- Nechci uvést

Abstrakt

Novotná, K. (2022). *Finanční gramotnost a její dopady na rozhodování osob* (Diplomová práce), Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická, Česko.

Klíčová slova: finanční gramotnost, finanční plán, bankovní produkty, osobní bankrot, finanční vzdělávání

Diplomová práce s názvem Finanční gramotnost a její dopady na rozhodování osob je rozdělena na dvě části. V teoretické části diplomové práce jsou charakterizovány jednotlivé složky finanční gramotnosti, popsány bankovní produkty, vymezeny problémy, které souvisejí se zadlužením a vysvětleno fungování finančního vzdělávání v České republice. V praktické části jsou vypracovány výsledky dotazníkového šetření, které bylo zaměřeno na finanční gramotnost obyvatel v České republice.

Abstract

Novotná, K. (2022). *Financial literacy and its impacts on decision-making*. (Master's Thesis). University of West Bohemia, Faculty of Economics, Czech Republic.

Key words: financial literacy, financial plan, banking products, personal bankruptcy, financial education

This Master's Thesis called Financial literacy and its impacts on decision-making is divided into two parts. In the theoretical part individual components of financial literacy are described, banking products explained, problems with debt defined and there is an explanation of financial education. In the practical part there is a processed result of a survey, which is focused on people from the Czech Republic.